

ધૂપા હુમલા

4 APR 1928
R. N. 36

23622

સાકરલાલ બુલાખીદાસ બુકસેલર.

ડે. બાલા હનુમાન, રીચીરોડ—અમદાવાદ.

TITLE PRINTED AT THE EDWARD PRESS, AHMEDABAD.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮-૨૨ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દહુપો હાથો

વિષય ટી. : ૩

∴ रसदायक नवलकथा ∴

छूपो छुमलो.

O. T.

4 APR 1928

प्रकाशक :

साकरलाल जुलाभीदास मुकुन्दर.

डि. रीयरीड, आलाहनुमान, अमदावाद.

आवृत्ति १ वी

संवत् १९२४

प्रत ४०००

सन् १९२६

कीमत ०-८-०

[આ નવલકથાના સર્વાધિકાર પ્રકાશકે સ્વાધીન રાખ્યા છે.]

મુદ્રક : ચિમનલાલ મધરાલભાઈ મહેતા.

મુદ્રણસ્થાન : ' વસંત મુદ્રણાલય '

ધીકાંટારોડ, સિવિલ હોસ્પિટલ સામે,

અમદાવાદ.

છૂપો હુમલો.

પ્રકરણ ૧ લું.

“કૃષ્ણલાલનાં કારસ્થાન”

આશ્વિન માસનો છેલ્લો દિવાળીનો દિવસ હતો. પ્રભાતે વીર વિક્રમનું તુલન વર્ષ બેસવાનું હતું. નવિન વર્ષના સુવર્ણ પ્રભાતમાં સૂર્યના ઉદય પહેલાં જગૃત થવાની ઇચ્છાથી બહોળા જન સમાજ આખો દિવસ આનંદમાં ગુજરી નિદ્રાને આશિન થયો હતો. અર્ધ રાત્રિ વ્યતિત થઈ ગઈ હતી. કોઈ સ્થળે કોઈ જગે છે, તો કોઈ ઠેકાણે કોઈ ઉધે છે. ધરને આંગણે ગોખલામાં ગોઠવેલા દીવા હજી

કોઇ કોઇ સ્થળે પ્રકાશતા હતા. સારા જતોને શુભ શુક્રન કરાવવાને બોળાં દિલનાં બાળકો સખરસ લઇ મીઠળવાની તૈયારીઓ કરતાં હતાં. આવા સમયે નવાનગરના ઠાકોર જસવંતસિંહના નાનકડા મહેલમાં કંઈક ઓરજ પ્રસંગ જણાઇ આવતો હતો.

મહેલના એક વિશાળ ઓરડામાં એક સતેજ દીપક પ્રકાશી રહ્યો હતો. તે ઓરડામાં મચ્છરદાનીથી અર્ધ ઢંકાયેલા એક મોટા પલંગ ઉપર તે નગરના વૃદ્ધ ઠાકોર સૂતા હતા. પલંગની નીચે જમીન પર તેમના પુત્ર કૃષ્ણલાલની પત્ની “સુકન્યા” નીચું જોઇ બેઠેલી હતી. તેનાથી દૂર “સત્યવ્રત” નામક સરદાર બેઠો હતો. તેની આંખોમાં આ સમયે અશ્રુ જણાતાં હતાં. તે વારંવાર પલંગમાં સૂતેલા ઠાકોર સામે નજર કર્યા કરતો હતો.

ધણીવાર સૂધી ત્યાં શાન્તિ છવાઇ રહી. આખરે શાન્તિનો ભંગ કરી સરદાર સત્યવ્રત સુકન્યાને ધીમેથી કહેવા લાગ્યો—“જહેન ! બાપુને બોલાવે ધણો વખત થઇ ગયો છે. તે ઉંધે છે કે જગે છે તેની ખાત્રી તો કરો.”

સુકન્યા ઉભી થઇ, અને પલંગની છેક નિકટ જઇ બોલી—
“પિતાજી !”

જવાબ ન મળ્યો.

તે ફરીથી બોલી. “પિતાજી ! ઓ પિતાજી !”

કોમળ સ્વર કાનના ઉંડાણ ભાગમાં પહોંચ્યો. ઠાકોરે આંખો ઉઘાડી સુકન્યાની સામે જોયું.

“પિતાજી ! હવે શરીર આરામ છે ને ?” સસરાને સામે જોઇ

રહેલા જોષ પુત્ર વધુએ પૂછ્યું.

ઠાકોર ક્ષીણ અવાજે બોલ્યા “ બેટા સુકન્યા ! તું હજી શા માટે જાગે છે ? તને હિંધ આવતી નથી ? ”

સુકન્યા—“ પિતાજી ! આટલા દિવસ સૂધીમાં કોઈ વખતે તમને કંઈ પણ થયું નથી, અને આજે એકાએક તમને બપોરે વ્યાધિ થઈ આવ્યો તેથી અમારો જીવ હીડી ગયો હતો. આવા વખતે મને હિંધ કેવી રીતે આવે ? ”

જસવંતસિંહ—“ સુકન્યા ! માણસનું શરીર કાચના વાસણ જેવું છે. તેને કુટી જતાં વાર લાગતી નથી. આજે મહેં અધીક આહાર કર્યો હતો, તેમાં વળી કૃષ્ણલાલે તેના સોગન દહ મિકાઇને એક કટકો વધારે ખવરાવ્યો હતો. એ કારણથી આજે મારી તબીયત બગડી ગઈ. ”

સુકન્યા—“ હવે તો શરીરે સુખ છેને ”

જસવંતસિંહ—“ હા છે, પણ...”આમ બોલતાં તેમની જીભ એકાએક અટકી ગઈ. આંખો ચઢી ગઈ, મુખ પહોળું થઈ ગયું, અને તેથી સુકન્યા ગભરાઈ ગઈ. તેણે દૂર બેઠેલા સત્યવ્રતને પાસે બોલાવ્યો.

સત્યવ્રતે માથાપર પાણી છાંટવાનું શરૂ કર્યું. ધણીવારે ઠાકોર સ્વસ્થ થઈ આંખો હિંધાડી જોવા લાગ્યા. તરત સુકન્યાએ પૂછ્યું, “ પિતાજી શું થાય છે ? ”

“ બેટા ! મને શું થાય છે તેની મને કંઈ પણ ખબર પડતી નથી. મારા પેટમાંનાં આંતરડાં કપાતાં હોય એમ વેદના થાય છે. આહ ! રામ. ” કહી જઈ ઠાકોરે પાસું બદલ્યું.

“ બાપુ ! રાજ્યવૈદ્યને બોલાવી લાવું ? સત્યવ્રતે પૂછ્યું. ”

“ સરદાર, વૈદ્યનું અત્યારે શું કામ છે, મને હમણું મટી જશે, કદાચ વાયુનો પ્રભાવ હશે તો તે પણ થોડી વારે દબાઈ જશે. તેમ છતાં નહિ આરામ થાય, તો વૈદ્યરાજને બોલાવીશું. ’ ઠાકોરે ધીમે સાદે કહ્યું.

“ બાપુ ! અત્યારે બોલાવવા દ્યોતે ! શા માટે ના પાડો છો ? ” સુકન્યાએ પૂછ્યું.

“ ના બેટા ના, અત્યારે તેમની કંઈ જરૂર નથી. દિકરા ! તું પણ હવે જ, આ સત્યવ્રત મારી પાસે બેઠો છે. જરૂર પડશે તો તને બોલાવવા મોકલીશ. ,’ ઠાકોરે કહ્યું.

“ બાપુ ! આજે મને ઉંધ આવનાર નથી. તમે હવે ઉંઘી જાઓ. હું તમારા પગ દબાવું. ” કહી પુત્ર વધુ વૃદ્ધશ્વસુરના ચર્ચુ તળાંસવા લાગી. ઠાકોરે તેને બણીએ ના કહી પણ તેણે માન્યુ નહિ.

થોડો સમય વીતી ગયો. સખરસ વેચનારો એક નાના ઊકરાના કામળ કંઠનો અવાજ આવ્યો કે—“ આજે દિવાળી, કાલે દિવાળી સુવર્ણ પ્રભાતે સખરસ સખરસ. ”

“ સુકન્યા બહેન, સખરસ લેશો કે ? ” કહી એક ઊકરાએ દાર ખખટાવ્યું.

“ બેટા સુકન્યા ! બ્રહ્મમૂર્તિનો સમય થયો, જાઓ બોળા રામલાલ પાસેથી સખરસ લઈ શુકુન કરી તેને સુવર્ણ મુદ્રા આપી આનંદ કરાવો. ”

“ જેવી આપની આજ્ઞા. ” કહી સુકન્યા નીચે ઉભેલા ઊકરાને

કહેવા લાગી, “ રામલાલ, ઉભો રહેજે હાંકે, હું તને શુકન કરાવવા કંઈક લેતી આવું. ”

“ સાઈ જહેન, નિરાંતે આવજો હું અહિં ઉભો છું. ”

સુકન્યા તેના ઓરડા તરફ જવા લાગી. તેના ઓરડાની જોડેજ તેના સ્વામિ કૃષ્ણલાલનો શયનગરેસો ઓરડો આવેલો હતો. ત્યાંથી જતાં તેના મનમાં એમ થઈ આવ્યું કે લાવ જોઉં તો ખરી કે સ્વામિ જાગે છે કે ઉઠે છે ? આમ વિચારી તેણે ત્યાં જઈ દારનાં છીદ્રમાંથી દ્રષ્ટિ કરી જોયું તો જણાયું કે અંદર કૃષ્ણલાલ જાગૃત અવસ્થામાં કંઈક ઉંડા વિચાર કરતો ખુરશી ઉપર બેઠો છે. તેની પાસેની ખુરશીમાં તેના ખભે હાથ મૂકી તેનો પરમપ્રિય મિત્ર “કર-ણાશંકર” બેઠેલો છે. તેમની એવી સ્થિતિ નિહાળી સુકન્યા આશ્ચર્ય પામી. તેઓના વિચાર સાંભળવાની ઇચ્છાસા સતેજ થઈ, તેથી તે ગુપ્તગુપ્ત ત્યાં ઉભી રહી.

એવામાં દરના મહોલામાં સખરસ આપનારા છેકરાના રાગડા સંભળાયા. કર્ણાશંકરે ઉભા થઈ વિચારમાં પડેલા કૃષ્ણલાલને કહ્યું. “ લાલા ! શું વિચાર કરો છો ? ઉઠો, સખરસના શુકન કરો, અને આ વરસમાંજ સુવર્ણ સિંહાસને બિરાજો. ”

“ કૃષ્ણલાલ સાવધ થયો અને કપાળે કર સ્પર્શ કરી બોલ્યો, “હજી જ્યાં સુધી બુદ્ધાની મરણ પોક પડી નથી, ત્યાં સુધી રાજગાદી આપણી નથી. ”

“ અરે એમ તે હોય ! એતો ક્યારનાએ આ ભુતલ ઉપરથી વિદાય થઈ ગયા હશે. કૃષ્ણલાલ ! તમે જે મિહાષનો કટકો ખવડાવો

હતો, તેમાંનું ઝેર એવું તો આખા હૃદય કે તથા ચાર કલાકમાં જ કામ પતી જાય ! વળી તે મરી ગયા હશે તેની આપણને પણ શું ખબર પડે ! કારણ કે તે ત્યાં ને આપણે અહિં-”

“અરે એવી તે ખબર ના પડે કે ? મારા ધારવા પ્રમાણે હજી તેમનો પ્રાણ ગયો નહિ હોય. કારણ કે મહેં આપવા માટેનો મિઠા ઇંદો કટકો તેમણે આખો ખાધો નહોતો.”

“તારે એમ કહેને મારા મહેરબાન, કે તમેજ ઉંધું માર્યું છે ? હશે ચાલો ખેર ! ઉભા થાઓ, અને તપાસ તો કરો કે તે જાગે છે કે નહિ ? જા ઉંધતા હોય તો ઠીક છે, નહિ તો તેમની છાતી ઉપર ચઢી બેસી આ શીશીમાંથી ફક્ત બેજ ટીપા તેમના મોંમાં પાડી દેજો. બસ પછી જોઈ દ્યો કે તરત કામ પૂરું થાય છે કે નહિ.” કહી કરુણાશંકરે ગજવામાંથી એક નાની શીશી કાઢી કૃષ્ણલાલને આપી.

સુકન્યા ભયંકર પ્રપંચ સમજી ગઈ. પવિત્ર પિતાનો પાપી પુત્ર આવું કરીશું કામ કરશે એવી તેને સ્વપ્ને પણ આશા નહોતી. રાજવૈદ્યને બોલાવવાની ખાસ જરૂર છે. ચાલ હું પણ જલ્દીથી સખરસ લઈ સસરાની પાસે જઈ, નહિ તો પાપીઓ પ્રપંચમાં ફાવશે આમ ધારી એ પવિત્ર બાળા પોતાના ભાગ્યનો દોષ કાઢતી સુવર્ણ મુદ્રા લઈ નીચે ગઈ.

એ અરસામાં જ કૃષ્ણલાલ ઝેરની શીશી લઈ ઓરડામાંથી બહાર નીકળ્યો. તે ધીમે ધીમે પગ ઉપાડતો પિતાના ઓરડાની નજીક આવી જોવા લાગ્યો. અંદર જસવંતસિંહ સગીર જાગી ગયા હતા. સત્યજીત આખી રાતના ઉજાગરાથી બેઠો બેઠો ઓઠાં મારતો હતો.

એ સમયનો લાભ લઈ કૃષ્ણલાલ ધીમે રહી અંદર પ્રવેશ્યો. પલંગ પાસે જઈ પાપી પુત્ર પિતાના મુખમાં ઝેરનાં ટીપા નાંખી તત્કાળ બહાર નીકળી ગયો, અને જલ્દીથી પોતાના ઓરડામાં આવી મિત્રની પીઠ ઉપર ચપ્પલ લગાવી બેસી ઉઠ્યો. “કરુણાશંકર કામ પાર.”

“એમ ! ત્યારે આપણને વગર સખરસ લીધે સખરસના શબ્દ માત્રથીજ તેના શુકન ફળ્યા. દોસ્ત ! હવેજ આપણે ખેડો ખાર, અને તું પણ ભોગવાય એટલો આનંદ ભોગવવા થઈ જા તૈયાર. કહી કરુણાશંકર હર્ષથી કુદવા લાગ્યો.”

પ્રકરણ ૨ જી.

“મૃત્યુ સમય.”

સુશિલ મુકન્ના સખરસ લઈ રામલાલને સુવર્ણ મુદ્રાથી ખુશી કરી અપાટાબધ સસરાના પલંગ પાસે આવી નીચે બેસી. તેના પમરવથી બોર્ડા ખાતો સત્યવ્રત જાગી ઉઠ્યો. “બહેન ! સખરસ લઈ આવ્યા કે ?” કહી તે આંખો ચોળતો ઉભો થયો.

“સત્યવ્રત ! ક્યાં જાઓ છો ?”

“બહેન ! નીચે જઈ ધોઈ આવું. કેમ કંઈ કામ છે ?”

“હા, તમે મ્હોં ધોઈ હાલને હાલ વૈભરાજને બોલાવી લાવો.”

“ સવારમાં બોલાવીશું તો નહિ ચાલે ?”

“ ના, આમ પાસે આવો. ” કહી સુકન્યાએ તેના કાનમાં કંઈક ધીરેથી વાત કરી.

વાત સાંભળતાંજ સત્યવ્રત આભો બની ગયો. પણ સુકન્યાના ‘ જાઓ વાર ન કરો ’ એ શબ્દોથી સાવધ થઈ મુખ ધોયા વિનાજ રાજવૈદ્યને બોલાવવા દોડ્યો.

તે હજી વૈદ્યને ઘેર પહોંચ્યો નહિ હોય એટલામાં તો જસવંત-સિંહ હા, રામ, કહેતા એકદમ ખાટલામાં બેઠા થઈ ફાટી આંખે ચારે તરફ એવા લાગ્યા.

સુકન્યા ગભરાઈ ગઈ, તેણે નોકરોને ખૂબ મારી જમૃત કરી ઉપર બોલાવ્યા. ડોકરોનો શ્વાસ જોસથી ચાલવા લાગ્યો. સુકન્યા વાંસે હાથ ફેરવતી પૂછવા લાગી. “ બાપુ ! ગભરામણ ચાય છે ? ”

“ હા. મારી નાડીઓ તુટે છે, જીવ ઉંડાણમાં ઉતરી પડે છે. બેટા સુકન્યા ! પ્રાણ નીકળી જાય એવું અસહ્ય દર્દ આ દેહને દમે છે. ” લથડતી જીભે આટલું બોલી ટોકોર ચત્તાપાટ મૂકી ગયા.

“ બાપુ ! ગભરાશો નહિ હાં ! હમણાં પ્રભુ મટાટી દેશે, મહેં વૈદ્યરાજને બોલાવવા સત્યવ્રતને મોકલ્યા છે. ”

“ દિકરા ! તહેં વૈદ્યરાજને નકામા બોલાવ્યા. હું જીવવાનો નથી. હા, આહ, અપાર વેદના. મારો...કૃષ્ણ...લાલ કર્યા છે ? ”

“ તેમને બોલાવું ! ”

“ હા, મરતાં અગાઉ પુત્રનું મુખ જોવાની ઈચ્છા છે ! ”

સુકન્યાએ કૃષ્ણલાલને બોલાવી લાવવા એક નોકરને ઇસારાતથી સમજાવ્યું.

નોકર દોડતો તેના ઓરડા તરફ દોડ્યો. આ સમયે કૃષ્ણલાલ અને કર્ણાશંકર મઘ પ્રાસજ કરતા હતા, નોકરે આવી સર્વ હકીકત તેમને જણાવી.

કૃષ્ણલાલ ગુસ્સે થઈ બોલી ઉઠ્યો, “ઐયા ઉત્તુના પટ્ટા ! રાજકુમારની આગળ કેમ બોલવું તેનું તને કાંઈ જ્ઞાન છે ?”

“જ્ઞાન નહિ હોય તો હવે વેચાતું લાવશે. કારણ કે હવે નથી રાજ જસવંતસિંહનું રાજ્ય કે તેમ ચાલશે.” કેરી કર્ણાશંકર બોલી ઉઠ્યો.

“આપ પધારો છો કે નહિ ?” નોકરે હાથ જોડી પૂછ્યું.

“તે જણવાની તારે જરૂર નથી. જા, ચાલ્યો જા.” કૃષ્ણલાલે તેને ધમકાવતાં કહ્યું.

આમ છતાં પણ તે ગરીબ નોકર ત્યાં બિભો રહ્યો. કર્ણાશંકર ચીડાયો, અને તેથી તેની પાસે જઈ તેનો કાન ઝાલી કહેવા લાગ્યો, “મૂર્ખના શીરોમણિ ! જા અમે આવીએ છીએ. જાણતો નથી કે આ કાળ ચોપડીયું ઉતરવાની તૈયારીમાં છે ! હમણાંજ લાલ ચોપડીયું બેસતાં અમે ત્યાં આવી પહોંચીએ છીએ. માટે જા, ચાલ્યો જા.”

નોકર ચાલ્યો ગયો, અને સુકન્યાને જવાળ સંભળાવી ત્યાં બિભો રહ્યો.

જસવંતસિંહને અપાર દર્દ થતું હતું. તે જૂમેજૂમ પાડતા

હતા, અને વચમાં કૃષ્ણલાલ ક્યાં છે એમ બાબા તૂટ્યા શબ્દે પૂછતા હતા.

એવામાં સત્યવ્રતે વૈદ્યરાજ સાથે ત્યાં પ્રવેશ કર્યો. વૈદ્ય જસ-વંતસિંહની પાસે જઈ ચિકિત્સા કરવા લાગ્યો. બે ચાર પ્રશ્ન પૂછ્યા પછી કાણુ જવાબ આપે ? ઠાકોર બાન બૂલ્યા હતા, તે હવે કોઈને ઓળખી શકતા નહોતા, વૈદ્યરાજે નાડી જોઈ બહુ વારે જણાવ્યું કે, ઠાકોરને વિષ ખવરાવવામાં આવ્યું છે. તેમના જીવનની હવે આશા નથી, બે પળ પછી બાબા હોય તો જવે. હજી વૈદ્યરાજના મુખમાંજ તેમના શબ્દો છે એટલામાંજ ઠાકોરે તૂટતી જામે ચીસ પાડી. ઓ, રામ, મારો કૃષ્ણલાલ ક્યાં છે ? ઓ, મા...રા...કૃ...કૃ...ક...ર...સ...ન, બસ થઈ ચૂક્યું. જીવન દીપક યુગાધ ગયો, મુખ પહોળું થઈ ગયું. આર્તનાદ શરૂ થયા. નોકર ચાકરોએ કફપાંત કરી મૂક્યું. સુકન્યા તો ક્યારનીયે કારમી ચીસ નાખી બેશુદ્ધ થઈ પડી હતી, સત્યવ્રતે કારમી પોક મૂકી.

કરંજીજનક કફપાંત સાંભળી કૃષ્ણલાલ અને કરંજીશંકર ઓરડાની બહાર નીકળી દોડી આવ્યા, ચાલતાં ચાલતાં કરંજીશંકરે કૃષ્ણલાલને કહી દીધું કે જો ઢોંગ કરતાં બૂલીશ નહિ હોંકે ? પછાડ ઉપર પછાડો ખાજે, જો તેમાં કસર કરીશ તો લોકોને આપણી ઉપર બહેમ આવશે.

“ હું સમજું સમજું છું. ” કહી પ્રયંડકાય કૃષ્ણલાલ પિતાના ઓરડામાં આવી પહોંચ્યો. પિતાની દશા નિહાળતાંજ કારસ્થાની કૃષ્ણલાલ જમીન ઉપર પછાડાઈ પડી માથું કુટતો અત્યંત કફપાંત

કરવા લાગ્યો. તેના કદપાંતથી સુકન્યા શુદ્ધિમાં આવી. સ્વામિનો ઢોંગ સતી બાળા સમજ તેની તરફ એક ધિક્કારની નજર ફેંકી ફર ખસી કુસર્કા બરી રડવા લાગી.

કૃષ્ણકાંતના કદપાંતથી સખળાં માણસો ગભરાઇ ગયાં, તેઓએ કૃષ્ણલાલને બાણ્યે સમજવવા માંડ્યું પણ તેઓ જેમ જેમ તેને વધારે સમજવવા લાગ્યા તેમ તેમ તે પ્રપંચનું પુતળું વધારે ને વધારે ઢોંગ મચાવવા લાગ્યું. આખરે સત્યવ્રતે કૃષ્ણાશ્વકરને તેને સમજવવા કહ્યું.

કૃષ્ણાશ્વકર તેની પીઠ ઉપર હાથ ફેરવી કહેવા લાગ્યો, “ભાઈ! શાન્ત થાઓ, મધ ગુજરી બૂલી જાઓ. તમે મને એટલા રડ્યો તો પણ તમે હવે કકાપિ કાળે પિતાજીને જોઈ શકવાના નથી, માટે ધિરજ ધરી શાન્ત થાઓ.”

“ઓ મારા આપરે, હાથ અચાનક આ શું થઈ ગયું.” કહી કૃષ્ણલાલ લાંબો રાગડો કાઢી કૃષ્ણાશ્વકરને કંઠે વળગી રડવા લાગ્યો.

“ભાઈ! આમ શું કરો છો. હિંમત રાખો: તમારા રડવાથી આ બધા માણસો રડે છે. માટે ધૈર્ય ધરો, હવે તો તમારે માથે આવી પડ્યું. બાપલા! આમ રડવાથી પિતાજી પાછા આપવાના નથી. વિચાર કરો, દેહ પડવાનો હતો તે પડ્યો, કાઈ સદાકાળ રહેવાનું છે? ભાઈ! ભગવાને અર્જુનને કહ્યું હતું કે મરણનો શોક નકામો છે. આખી ભગવતગીતા ત્હેં મારી પાસેથી સાંભળી છે, તેનો આવો જ ઉપયોગ કરે છે કે?” આવા હાખલા દ્રષ્ટાંતો આખી કૃષ્ણાશ્વકરે તેને ધણીવારે શાન્ત કર્યો.

સુકન્યા મનમાં ધણીએ અકળાતી હતી, પણ તે શું કરે ? તે સતીમાળા એ લોભી ગુરૂ અને લાલસુ એલાનો મનથીજ તીરસ્કાર કરતી રહતી કકળતી ખુશ્ખામાં બેસી રહી.

બાદ કૃષ્ણલાલે જ્ઞાન્ત થઇ નોકરોને દોડાવી સરદારોં બાયાતો અને પટાવતોને ત્યાં બોલાવ્યા. રાજ્યગુરૂ પણ આવી પહોંચ્યા. તેમણે રાજની મરણ ક્રિયા કરાવી, પછી સધળાએ મૃત રાજના દેહને નમન કરી પુષ્પની સૈયામાં સ્વાયું.

નવાનગરમાં રાજના અકાળ મરણથી ત્રાસ વર્તાઇ રહ્યો. લોકો અનેક પ્રકારે બોલી રાજના મરણની ચર્ચા ચલાવવા લાગ્યા.

સુવર્ણ પ્રભાતે રાજના જ્ઞાને ધણીજ માનથી બહાર કાઢવામાં આવ્યું. રમજાન ક્ષેત્રે લઇ જઇ કૃષ્ણલાલે વીધીસર પિતાને “દાહાંજલિ દીધી.

અમિદેવે થોડા સમયમાં તેમનું કાર્ય પૂરું કરી દીધું. સરદારો, પટાવતો વગેરે સ્નાન કરી નગરમાં આવ્યા, સધળે શોકના સમાચારની પત્રિકાઓ લખાઇ.

“ નવાનગરની ઠકરાત રતનપુર નામના નગરને તાબે હોવાથી ત્યાંના ચહારાજને ઠકાર જસવંતસિંહના મરણ સમાચાર જણાવવા એક કોડેસ્વારને દોડાવવામાં આવ્યો. ”

પિતાના મરણથી કૃષ્ણલાલને અપાર આનંદ થયો અને હવે સ્વતંત્રતાથી સર્વ કામ થશે ધારીને તે મનમાં ખુશી થવા લાગ્યો.

સતી સુકન્યાના શોકનો તો પાર નહોતો, તે મનમાં બળતી, બળતી, લવિષ્યમાં શું થાય છે, એ જોવાને તૈયાર થઇ.

પ્રકરણ ૩ બું.

“ રાજ્ય પ્રાપ્તિ.”

જયવંતસિંહના મરણને ધણી દિવસ થઇ ગયા. બાદ એક દિવસે શુભ મુહુર્તે કૃષ્ણલાલને રાજ્યાભિષેક કરવાનું નિર્માણ થયું. સમગ્રે આમંત્રણ પત્રો રવાના કરવામાં આવ્યા. નાનકડા નવાનગરમાં આનંદાત્સવ થઇ રહ્યો.

રત્નપુરથી પ્રધાન રાયમલ મહારાજની સંમતિ લઇ કૃષ્ણલાલને ગાદીએ બેસાડવા આવ્યા. નવાનગરની ઠકરાત રત્નપુરને તાબે હોવાથી, નવા રાજાને ગાદીએ બેસતાં ત્યાંના મહારાજની મહોર મુદ્રા જોઇએ. એ કારણથી પ્રધાન રાયમલ તેના રસાલા સાથે ત્યાં આવ્યો હતો.

દરબારી હોલ સરદારો, પટાવતો અને અન્ય પ્રતિષ્ઠિત નગર જનોથી ચીકાર ભરાઇ ગયો. સમય ચર્તા રાજ્યગુરૂએ નવા રાજાને રાજ્યાભિષેકની ક્રિયા કરાવી. તે પછી પ્રધાન રાયમલે ઉભા થઇ કૃષ્ણલાલનો હાથ પકડી સિંહાસને બેસાડ્યો. તેના હાથમાં રાજ્ય દંડ અને રત્નપુરના મહારાજની મુવર્થ મુદ્રા આપી. પ્રધાને તેને કટલીક શીખામણો આપી. તેના પ્રત્યુત્તરમાં કૃષ્ણલાલે એક જાદુર સાધન કરી તેનો અને રત્નપુરના મહારાજનો ઉપકાર માન્યો, સમગ્રે

આનંદ આનંદ છવાઈ રહ્યો. માન અકરામની લ્હાણીયો થવા લાગી, દ્રવ્યનો છૂટે હાથે ઉપયોગ કરી માગણુ જનોને સંતોષ પમાડવામાં આવ્યાં. બાદ નાચ તમાસા શરૂ થયા.

અંતે આનંદના દરબારની સમાપ્તિ થઈ. સંધ્યા એક પછી એક વિદાય થવા લાગ્યા, પ્રધાન રાયમલ તેના રસાલા સાથે રત્નપુર તરફ જવા ઉપડી ગયો.

રાજ્યાભિષેકની ક્રિયાથી મુક્ત થઈ કૃષ્ણલાલ અને કર્ણાશંકર દરબારગઢમાં આવેલા બગિચામાં ફરવા લાગ્યા. આજે કર્ણાશંકરના આનંદનો પાર નહતો. બન્ને જણા ત્યાં પડેલા સંકેત ઉપર બેસી હસ્તે વદને આનંદકારક વાર્તાલાપ કરવા લાગ્યા.

એવામાં દ્વાર રક્ષક સિંપાઇએ અંદર આવી જણાવ્યું કે,—
“નામદાર ! આપના મિત્ર કુન્જવિહારી બહાર હિલા છે, તે અંદર આવવાની આજ્ઞા માગે છે.”

“આવવા દે.” કર્ણાશંકરે આજ્ઞા આપી.

સિંપાઇ ચાલ્યો ગયો. થોડીવારમાં કુન્જવિહારી અંદર દાખલ થયો.”

કૃષ્ણલાલે હિલા થઈ તેની સાથે હાથ મેળવી પોતાની સાથે બેસાર્યો. તેને રાજ્યગાદી મળવાથી કુન્જે પોતાનો આનંદ પ્રદર્શિત કરી કહ્યું, “મારા પરમ પ્રિય મિત્ર અને નવા નામદારઠાકાર સાહેબ ! આપને રાજ્યગાદી મળવાથી મને ધણો જ આનંદ થયો છે. સદાસ-

વંદા પ્રજા પ્રત્યે પ્રીતિ રાખી, પ્રજાના શુભમાં હમેશાં લલ્પ આપસો એવી મારી આશા છે, અને...”

કુન્જ આગળ બોલવા જતો હતો, એવામાં જ કર્ણાશંકરે કહ્યું, “કુન્જ ! લાંબુ ટાયલું શું કરવા કરે છે. કૃષ્ણલાલને માદી મળી તેથી આપણને આનંદ થાય એમાં શું નવાઈ ! માટે તારે બાપણ બંધ કરી આનંદી વાર્તાલાપ કર.”

કુન્જ તેની મુખાંધથી મનમાં હસ્યો અને આગળ બોલવું બંધ કરી કૃષ્ણલાલને કહેવા લાગ્યો, “દાકોર સાહેબ ! આ મરીમ મિત્રની એક વિનંતિ સ્વિકારશો ?”

“પ્રિય મિત્રની વિનંતિ સ્વિકારવાને હું તૈયાર છું. કુન્જ ! જણાવો કે તમારી શું ઇચ્છા છે ? કૃષ્ણલાલે પૂછ્યું.

“મારી ઇચ્છા આપને અભિનંદન આપવાની છે. તેથી આપ નામદાર આપના સર્વ સરદારો સાથે મારે મકાને આજ સાંજના પધારો.” કુન્જે જણાવ્યું.

“ધણી ખુશીથી હું તમારે ત્યાં આવીશ.” કૃષ્ણલાલે કહ્યું.

“ધણેજ ઉપકાર થયો.” કુન્જે પ્રસુત્તર વાળ્યો.

એટલામાં કર્ણાશંકરને કંઈક યાદ આવતાં બોલ્યો, “કુન્જ-વિહારીભાઈ ! એ તો જલ્દી સધળું સમજ્યા, પણ અમે ત્યાં આવીશું ત્યારે બેઝાબેગી જાળધાણા પણ ખવરાવશો ને ?”

“શું ! કુન્જ-વિહારીભાઈના વિવાહ થવાના છે કે ?” કૃષ્ણલાલે પૂછ્યું.

“હાજી, આજ કાલ કરતાં પણ દિવસથી તેમના લગ્નની વાત ચર્ચાઈ છે. તેમજ કન્યાનો આપ પણ પછી દિવસથી કુન્નવિહારીને ત્યાં આવેલો છે.” કર્ણાશંકરે જણાવ્યું.

“તારે તો આપણને ધણીજ આનંદ થશે. કહો કુન્નભાઈ આજે જોડધાણા ખવરાવશો ને ?” કૃષ્ણલાલે પૂછ્યું.

“હજી લગ્નનું તો નક્કી થાય ? કે પ્રથમથીજ જોડધાણા ? ઠાકોરસાહેબ ! પ્રભુકૃષ્ણજી આજ એ કામ પણ પૂરું થવાની તૈયારીમાં છે. તેથીજ આજે મહેં મોટા મેળાવડો કરી ભેગા ભેગું આપને પણ અભિનંદન આપવાનું નિર્ધાર્યું છે. ક્યો હવે મને રજા છે ?”

“શું એટલીજવારમાં ?”

“હા, કારણ કે મારે હજી ધણી જોડવણો કરવાની છે.”

“ત્યારે તો ખુશીથી પધારો, અમે જરૂર તમારે ત્યાં આવીશું.”

કુન્ન હાથ મેળવી ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેના ગયા પછી કર્ણાશંકરે કૃષ્ણલાલને કહેવા લાગ્યો, “કૃષ્ણલાલ ! કુન્નનું ભાગ્ય સાફ છે હોં ?”

“કેમવારું ?”

“કન્યા ધણી ખુબસુરત છે, આખા રાજસ્થાનમાં એ કન્યાનો ભોટો મળવો મુશ્કેલ છે.”

“અરે જી, જી, એમતે હોય ! પ્રધાન રામભલની પુત્રી સરલા કંઈ કમ છે કે ?”

“સરલા સુંદર છે ખરી પણ આનાથી ઉતરતી. ઠાકોર ! વમે

આરે તેને નજરે જોતા ત્યારે ખાત્રી થશે. મારા માન્યા મુજબ તો તમે તેમ જોતા જ ચક્રી ખાઈ જમીન ઉપર પડ્યો.”

“શું તે એવી સુંદર છે?”

“આરે કેવળ સુંદરતાની મુર્તિ છે, સ્વર્ગની અપ્સરાજી અવતાર થઈને આવેલી હોય એમ લાગે છે.”

“તે કયા માસની રહીશ છે?”

“સૌરીપુર નામના નગરની રહીશ છે. તેના આપ ખાનદાન કહેવનો છે.”

“તેમની જાત શું છે?”

“બ્રાહ્મણ.”

“તેનું નામ.”

“કિશોરી.”

“હીઠ છે, આજે આપણે તેને નજરે જોઈ ખાત્રી કરીશું!”

“હા ખાત્રી કરજો હકાર! જો કુન્નનું લગ્ન તેની સાથે થાય તો તેના જામનો પાર રહે નહિ.”

“હા, કુન્ન પશુ સુંદર સ્વરૂપવાન છે, અને કન્યા પશુ રૂપવાન છે. બેની જોડી મણી સરસ શોભશે. કહી કૃષ્ણલાલે નિઃશ્વાસ નાખ્યો.

“આપણે ત્યાં કેટલા વાગે જઈશું? કરણાશંકરે પૂછ્યું.

“બરાબર સાત વાગે.” કૃષ્ણલાલે જણાવ્યું.

“ત્યારે ચાલો હવે આપણે અહિંયા જઈએ, અને સંજે ત્યાં જમાની તૈયારી કરીએ.”

“હા, ચાલો.” કહી બન્ને જણા ત્યાંથી ઉઠી મહેલમાં ચાલ્યા ગયા.
કરજીયાકરને આગળ પાછળ કામ સંબંધી નહિ હોવાથી તે
કુબ્જલાલની પાસેજ રહેતો હતો.

તેઓના ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા પછી થોડીવારે તેઓ બેઠા હતા
તેની પાછલી બાજુએથી એક રૂપવાન રમણી બહાર નીકળી અને
આસપાસ નજર ફેરવી ઝપાટાબંધ મહેલમાં ચાલી ગઇ.

તે રમણી અન્ય કામ નહિ પણ સતી સુકન્યા હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

“ તારામૈત્રક.”

કુન્જવિહારી નવાનગરના એક ગ્રહસ્થનો પુત્ર હતો. જ્ઞાતિએ
બ્રાહ્મણ હતો. તેનાં માતા પિતા સ્વર્ગવાસી થયાં હતાં. તેણે સારી
કેળવણી સંપાદન કરી હતી. તે સદાચરણી પવિત્ર અને ધર્માનુરાગી
હતો. તેના અનેક સદ્ગુણોથી આકર્ષાઇ જનસમાજ તેને માનની
નજરે જોતો. ગરીબોનાં દુઃખ દૂર કરવાને તે હમેશાં તત્પર રહેતો.

આજે કુન્જવિહારીના મોટા મકાનમાં ધામધુમ મ્મમ રહી છે.
મકાનને ધ્વજ પતાકાઓથી સારીરીતે શણગારવામાં આવ્યું છે.
હાથેર સાહેબ પધારવાના હોવાથી સિપાઇઓ થોડે થોડે અંતરે ઉભા

રહી પહેરો ભરી રહ્યા છે. મકાનની અંદર એક વિશાળ હોલમાં ગાદી તકીયા ગોઠવી દીધા છે. ઝુમ્મરોમાં બળતા દીપોથી સમગ્ર પ્રકાશ પડી રહ્યો છે, દિવાલ ઉપર અનેક ભતની રંગબેરંગી નાની મોટી છબીઓ લટકાવી દીધી છે. રાજ્યના અમલદારોથી અને અન્ય પ્રતિષ્ઠિત જનોથી હોલ ભરાઈ ગયો છે. સમળા આતુરતાથી ઠાકિર સાહેબ કૃષ્ણલાલની રાહ જોઈ રહ્યા છે.

તે વિશાળ હોલની પાસેના એક ઝોરડામાં ચક્ર નખાવી કુન્જની ભવિષ્યમાં થનારી પત્ની કિશોરી નગરની બીજી અબળાઓ સાથે ખેડી હતી. કુન્જવિહારીનો અપૂર્વ વૈભવ નિહાળી કિશોરી મનમાં બણી-પુશી થતી હતી.

સરકારો અને અન્ય નગરજનો જેની રાહ જોઈ રહ્યા હતા, તે કૃષ્ણલાલ સુકન્યા સાથે પડકાવાળા રથમાં બેસી આવતો જણાયો. ચોપદારે નેકી પોકારી તેના આગમનની સૂચના કરી. રથ ઉભો રહેતાં સુકન્યા મ્યાનામાં બેસી સ્ત્રી વર્ગવાળા ઝોરડામાં દાખલ થઈ ગઈ. કિશોરીએ તેને આવકાર આપ્યો.

કૃષ્ણલાલ અંદર આવ્યો, સમળાએ ઉભા થઈ તેને નમન કર્યું. નમન પ્રતિકાર હસ્તવેદને વાળી તે તેના માટે પાથરેલી મખમલની ગાદી ઉપર બેઠો. તેની જમણી બાજુએ કર્ણલાલકર અને ડાબી બાજુએ કુન્જવિહારીએ સ્થાન લીધું.

બાદ થોડીવાર શાન્તિ ફેલાવા દઇ, કુન્જવિહારીએ ઉભા થઈ કૃષ્ણલાલને ગાદી મંજૂ બાબતનું સમયને અનુસરતું છટાદાર ભાષણ કર્યું. ભાષણને અતે નામદાર ઠાકિર સાહેબના પધારવાબા માટે ભાર

માત્રી તે નીચે બેઠો. તેના બાથચુને સપળાએ તાળીઓના અવાજથી વધાવી લીધું. પુનઃ પાછી શાન્તિ ફેલાઈ રહી. તે પછી કિશોરીના વૃદ્ધ પિતા હરિહરરાયે કુન્નને કુમકુમનો આંલો કરી શ્રીફળ આપ્યું. આનંદ વર્તાઈ રહ્યો. નાચ ગાન શરૂ કરવામાં આવ્યાં. ગોળ ધાણા અને પાન સોપારી આપવાનું શરૂ થયું. સર્વજનો ગોળ ધાણા, પાન સોપારી અને ગુલાબ લાઠ, કૃષ્ણલાલને નમન કરી એક પછી એક જવા લાગ્યા. લોકોથી બરાચેલું વિશાળ દિવાનખાનું જોત જોતામાં ખાલી થઈ ગયું. કુન્ન દ્વાર પાસે ઉભો રહી સપળાનો ઉપકાર માનતો હતો. સર્વ આત્મા ગયા, પણ કૃષ્ણલાલ અને કર્ણાશંકર ત્યાં બેસી રહ્યા.

કુન્નને દ્વાર પાસે ઉભેલો જોઈ કૃષ્ણલાલે કર્ણાશંકરના કાનમાં ધીમેથી પૂછ્યું “કર્ણાશંકર ! મારાથી કિશોરીને કેવી રીતે બેવાસે ?”

“તેની યુક્તી હું બતાવું છું.”

“બતાવ ત્યારે ?”

“કિશોરીને બેવાનો રસ્તો એજ કે, હમણાં ત્યારે કુન્નવિહારી અહિં આવે ત્યારે તમારે કહેવું કે મને નવાં બાળી દેખાડો, તમારે કહેવું તે તરતજ કશુલ કરશે, અને તમને અંદર લાઈ જશે. તમે અંદર જશે ને કિશોરીને કંઈક બેટ આપી બરાબર નિકાળી બેજો. પણ ઠાકાર ! જો, જો, તેને જોતાં ક્યાંય બેશુદ્ધ બની જતા નહિ.”

“અરે જા, જા, આ કૃષ્ણલાલ એવા નરમ હૃદયનો નથી કે બેશુદ્ધ બની જા.”

આમ વાત ચાલતી હતી, એવામાં કુન્ન અને કિશોરીના

પિતા હરીહરરાય સખળાના વિદાય થયા બાદ ત્યાં આવ્યા. આરે જણાવે ચોરીવાર સુધી વાર્તા વિનોદ ચલાવે.

વાતોમાંને વાતોમાં કૃષ્ણલાલે તેની ઇચ્છા કુન્નને જણાવી દીધી. કુન્ન તેને થઈ ચઢવાળા ઝોરડા તરફ ગયો, સ્વામિને કુન્ન સાથે ત્યાં આવેલો જોઇ સુકન્યા આશ્ચર્ય પામી.

બન્ને જણ ત્યાં આવી ઉભા રહ્યા. કિશોરી ધુમટો ખેંચી એક બાજુએ ઉભી રહી.

કુન્ન સુકન્યા સામે જોઇ બોલ્યો, “બહેન ! આ મારા ભાઈની ઇચ્છા તેનાં ભાભીને જોવાની થઈ છે અને તે ઇચ્છાથી તેઓ અહીં આવ્યા છે.”

સુકન્યા હસી પડી, અને પછી કિશોરીનો હાથ પકડી કહેવા લાગી, “બહેન ! શરમા નહી, રાજ તો પ્રજનો પિતા છે. તેમની આજળ શરમ શી ?” કહી સુકન્યાએ તેનો ધુમટો આધી ખસેડ્યો. શરમાળ કિશોરીએ મૂનતા પામે કૃષ્ણલાલને પ્રણામ કર્યા.

વાદળમાંથી વિજળી જેમ ચમકે, તેમ કિશોરીનું મુખ જોતાં જ કૃષ્ણલાલ ચમક્યો; અને મન સાથે જ બોલી ઉઠ્યો કે, અરે ! આ તે મૃત્યુલોકની કન્યા કે દેવલોકની દેવકન્યા ! કહી કૃષ્ણલાલ નેત્રનો પલ-કારો માર્યા વિના તેના સામે જોઇ રહ્યો. બન્નેમાં તારામૈત્રિક રચાયું. કૃષ્ણલાલ જેમ જેમ તેની તરફ વધારે વાર જોઇ રહ્યો, તેમ તેમ તેની આંખો વિકારવદ્ધ થવા લાગી. ચતુર કિશોરી ચેતી ગઈ, તરત તેણે તેના સામેથી નજર ખેંચી લીધી.

કૃષ્ણલાલ સ્વસ્થ થઇ મળામાંથી એક અમૃત્ય દિવાલો હાર

ઢાઢી તેને આપવા હાથ લાંબા કરી બોલ્યો, “કિશોરી ! તું કેવલન્યા છે. તારા સહવાસથી મારા મિત્રનો સંસાર સ્વર્ગ સમાન થોભશે. બાળા ! હું તારી ઉપર ધણોજ પ્રસન્ન થઈ આ હાર આપું છું તેનો સ્વીકાર કર.”

કિશોરી મિત્રવત્ ઉભી રહી. તેણે હાર લીધી નહિ. તેને એવી રીતે ઉભી રહેલી જોઈ સુકન્યા કહેવા લાગી, “કિશોરી ! વડીલની પાસેથી હાર લેતાં જ્ઞાને શરમાય છે ? આમ આવ અને તેમના હારનો સ્વિકાર કર.”

કિશોરી ધ્રુજતે પડે આપણ આવી. કૃષ્ણલાલે આનંદ પામી હાથમાનો હાર તેના કંઠમાં પહેરાવ્યો. પછી તુર્તજ કિશોરી ત્યાંથી આલી ગઈ. વિજળી વાદળમાં છૂપાઈ ગઈ. બાદ કૃષ્ણલાલ અને કુન્જ પણ ત્યાંથી બહાર નીકળી ગયા.

સુકન્યા કિશોરીને મળી બેટી સુખપાલમાં બેસી રાત્ર્યભુવન પ્રતિ ગમન કરી ગઈ.

કૃષ્ણલાલ અને કર્ણાશંકર પણ કુન્જની રજા માગી બહાર નીકળ્યા. બહાર નીકળી કૃષ્ણલાલે કર્ણાશંકરને કહ્યું, “અરે ! મને કંઈક થઈ જાય છે.”

“શું થઈ જાય છે મારા મહેરબાન ?” કર્ણાશંકરે ગભરાઈને પૂછ્યું.

“કિશોરીના કાલિલ કટાક્ષનું બાણ વાગ્યું છે. ઝેર રજેરમમાં બ્યાપી ગયું છે. હા, કિશોરી, કિશોરી, ત્હેં મારા દીલની કરી ચોરી.” કૃષ્ણલાલ બકવા લાગ્યો.

“અરે ! આ શું, લશ્મીર તો જ્ઞાન રાખે; કુન્ન આપણો મિત્ર છે એ તો વિચારો !” કશ્યાસકંકરે કહ્યું.

“મિત્ર ખરો, પણ કિશોરી મને આપી મિત્ર કરજ બળવે તોજ એ મિત્ર ખરો. કશ્યાસકંકર ! કિશોરી તે કિશોરીજ છે.

રૂપે રૂઢીયાળી, નેત્રે ન્યાળી, એ કિશોરી છે રૂપાળી;
વિદ્યુતસમી વામા નિહાળી, ચોટયુગ્મિત જોઈ આખજ કાળી.
રૂપે રામા, ગુણે વામા, દિવાનો કર્યો તહે તાહરો,
રૂપા કરો અલખેલડી, જીવ જાય આ માહરો. ”
કહી કશ્યાસાલ દિવાનાની માફક આમ તેમ જોવા લાગ્યો.

કશ્યાસકંકરે તેને બધા પ્રકારે સમજાવ્યો. પણ તેણે તેનું કહેવું નહિ માનતાં કહ્યું, “કશ્યાસકંકર ! કિશોરી વિના જીવવું હરામ છે. આજથી મહેં એવો નિશ્ચય કર્યો છે કે કિશોરીને પટરાણી બનાવવી.”

“કિશોરીને પટરાણી બનાવી સરલાનું શું કરાશે ! શું હવે તેને પરણવાની ઇચ્છા નથી ?”

“હા; પણ પ્રથમ કિશોરી આ હૃદયની રાણી થશે, બાદ સરલા તેની સહચરી થશે. કશ્યાસકંકર ! જો કિશોરી મને મળશે તો આ કશ્યાસાલ તરફથી તને સો સારા મહેરો ધનામ મળશે. ”

“એમ ! તો હવે સમજી લ્યો કે કિશોરી તમારીજ ચાહ મહ, હું મને એ યુક્તિથી કુન્નને સમજાવી વિવાહ ફાંકે કરાવી કિશોરીને મેળવી આપીશ. માટે હવે અહિંથી ચાલો. ”

“કુન્નને કહેવાની કાંઈ જરૂર નથી. ક્ષત્રિયો માંડની આપેલી વસ્તુ સ્વિકારતા નથી. ”

“ લારે શું તેનું કરણ કરવું ધાયું છે ? ”

“ જે થાય તે ખરું, હમણાં તો અહિં છૂપાઈને સાંભળો કે અંદર શું થાય છે. ”

“ જેવી તમારી મરજી. ” કહી કરણાશંકર બોલતો બંધ થયો. બન્ને જણા નીચેના યોગાનમાં ઉભેલાં વૃક્ષોને ઝોથે છૂપાઈ અંદરનું રહસ્ય જાણવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગ્યા.

સર્વના મયા બાદ અંદર કુન્જ અને કિશોરોનો પિતા વાતો કરતા હતા. વાર્તેને અતે હરીહરરાયે પોતાને ગામ જવાની આજ્ઞા માગી. કુન્જે ધણી આનાકાની કરી રહેવાને જણાવ્યું. પણ તેણે માન્યું નહિ. “આખરે કુન્જે સવારમાં ગાડી મોકલી વિદાય કરીશ કહ્યું. તેની પણ ના પાડતાં તે વૃદ્ધ પુરૂષ એજ વખતે ઉપડતા વહાણમાં પોતાને ગામ જવાની ખચ્છા જણાવી. કુન્જની આજ્ઞા લઈ તે જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો.

તેનું ગામ સૌરીપુર નવાનગરથી પગરસ્તે જતાં પચીસ માઈલ દૂર હતું, અને રતનવતી નદીમાં વહાણમાં બેસી જવાથી દશ માઈલ થતું હતું. તેથી તેણે જહદી જવાની ખચ્છાથી પગ રસ્તે નહિ જતાં વહાણમાં જવાનું યોગ્ય ધાયું હતું.

તેમનો વહાણમાં જવાનો વિચાર જણી કૃષ્ણભાલ આનંદ પામ્યો. તરત તેણે પાસે ઉભેલા કરણાશંકરના કાનમાં ધીરથી કંપક બાત કરી વિદાય કર્યો.

દિવાનખાનામાં બેઠેલો કુન્જ વિચાર કરતો હતો; એવામાં પાછળ કિશોરી આવી ઉભી રહી. તેને જોતાંજ કુન્જ પડકારે હસ્યે

હોમો થઈ તેના સામે જોઈ રહ્યો. બન્ને જણાં મોઢવાની ધૂનથી ભરેલી હતાં. મોઢી કહ્યાં નહિ. આખરે કિશોરી ધૂનતા અવાજે મોઢી:-“ હું આપની આગ્રા માગવાં આવી છું.”

“ બાળા ! જાઓ કહેતાં આ જીભ ઉપતી નથી. પણ ન હટકે જવાની આગ્રા આપું છું. કિશોરી ! આ સેવકને બૂલસો નહિ. પ્રભુ કૃપાએ આપણે મોડા દિવસમાં લમથી જોડાઈશું. પવિત્ર પ્રેમદા ! ત્યો આ પ્રેમની નિશાની સ્વિકારો. ” કહી કુન્નવિહારીએ પોતાની આંખોએથી એક કિરાની વીંટી કાઢી તેની આંખોએ પહેરાવી.

એટલામાં કિશોરીના પિતાને અવાજ આવ્યો, “ બેટા કિશોરી ! ચાલો. ”

“ એ આવા પિતાજી ! ” કહી કિશોરી માથું નમાવી લાંચી ચાલી ગઈ.

રાત્રિના અગીયાર વાગે પિતા પુત્રી જવાને તૈયાર થયાં. કુન્ને પોતાના વિશ્વાસુ ચાણસનું હોડીયું અગાઉથી તથ્યાર કરાવ્યું હતું. કુન્ન તેમને નદી કુધી વળાવા નીકળ્યો. ત્રણે જણાં રત્નવતી તરફ જવા લાગ્યાં.

તેમના ગયા પછી છપાઈ રહેલો કુન્નલાલ પણ તેની અગા-
જેથી બહાર નીકળી મહેલ તરફ ચાલતો થયો.

પ્રકરણ ૫ મું.

“ હુપો હુમસો. ”

શિયાળાની મધ્યરાત્રિએ ટાઢ સખ્ત પડતી હતી. મનુષ્ય પ્રાણી ગાઢ નિદ્રાને આધિન થઈ પડેલાં હતાં. સર્વત્ર અંધકાર વ્યાપી રહ્યો હતો. કોઈનો શબ્દ પણ સંભળાતો નહોતો. પહેરા વાળા સિપાઈઓ લાંબા ફાળા જળજા ઓઢી રો'ન કરવાને નીકળ્યા હતા. આવે સમયે કુન્જવિહારી અને કીશોરીનો વૃદ્ધ પિતા, નગરના રાજ્યમાર્ગ ઉપર થઈને રત્નવતી સરિતાને કિનારે જતા હતા. તેમની પાછળ કિશોરી શરીર પર લીલીનેશ્વાલ ઓઢી ચાલતી હતી. નગરમાંથી નીકળેલી ત્રિપુટી થોડી વારે નદીના કિનારે આવી પહોંચી. નદીનું શાન્ત જળ આ સમયે ધીમે ધીમે વહન કરતું હોય એમ જણાતું હતું. માણસના પગના અવાજથી કિનારે બેઠેલાં દેડકાં ટપોટપ જળમાં કુદી પડી પડી અવાજ ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યાં. રાતની વખતે માછલાં પકડનારાં પ્રાણીયો પાંખોના ફફડાટ કરતાં અંદર ઉડી પાણીમાં દ્રષ્ટિ રાખી રહ્યાં હતાં, અને લાગ ફાવતા ઝડપથી નીચે ઉતરી પાણીમાં કુબકી મારી શીકારને પકડતાં. નદીના સામે કિનારે પડેલા એકાદ હોડીયામાં જાંબો દીપક બળતો જણાતો હતો. કિનારે ઝુંપડાં બાંધી રહેતા ખારવાઓ લાંબા રાગદા કાઢી મધ્યરાત્રનું ગીત લલકારતા હતા.

કુન્જવિહારીએ કિનારે આવી પોતાના વિશ્વાસુ ખારવાને હાથ મારી, “અત્યા ખોડા, એ ખોડા.”

કુન્જનો અવાજ સાંભળી સામા કિનારે ધુપડીમાં સૂતેલો ખોડો બહાર નીકળી લાંબે ધટિ બોલ્યો, એ મને કુશ્ય બોલાવે સે?

કુન્જે જવાબ આપ્યો, “અત્યા ખોડીયા! એતો હું કુન્જવિહારી.”

“એ કોણ કુન્જ દાદા, એ આપવો ભાઈશાળ.” કહી ખોડો હોડીયામાં બેસી હોડીવારે તેમની પાસે આવ્યો.

કુન્જે હરીહરરાય અને કિસોરીને સંભાળપૂર્વક સારીપુર લઇ જવાનું ખોડાને સૂચરી કર્યું, “જો સારી રીતે લઇ જઇશ તો ખુશી કરીશ, ને ધનામ આપીશ.” ખોડો આનંદની કુદ્યો ને બોલી ઉઠ્યો, દાદા, કોઇ ફરક કરસો નહિ, હું આ યુનને અને આ લયડા કાકાને હાથથી હંભાળીને સુષ્પર મેલી આવીશ. કહી ખોડો ડોસા તરફ જોઇ બોલ્યો, કાકા! યુનને લઇ હોડીઆમાં બેઠી જાઓ, સવારના પહોરમાં તો આપણે પોંકી જઇશું.

કુન્જને મળી બન્ને જણાં હોડીયામાં બેઠાં. ખોડાએ હોડીયું સારીપુર તરફ હંકાર્યું. હોડીયું દ્રષ્ટિમર્યાદાની બહાર જતાં કુન્જે ભગ્ન હૃદયે નગર તરફ મમન કર્યું.

પવન અનુકૂળ હોવાથી હોડીયું ઝપાટા બધે જવા લાગ્યું. ખોડો મધુર ગીત ગાતો હોલેશાં મારતો હતો. કિસોરી પાટીયા ઉપર સ્થિર રહી હતી. તેને વૃદ્ધ પિતા બેઠોબેઠો ઝોકાં મારતો હતો. રાત્રિના બે વાગતાં તો હોડીયું લગભગ ચારેક માઇલ નીકળી આવ્યું. એવામાં પવન બેસથી ધુંકાવા લાગ્યો. હોડીયું તીરના વેગથી ચાલવા લાગ્યું.

એટલામા હલેશાં મારતા ખોડાની નજરે દુરથી એક ખીજું હોડીયું
ઝડપથી આવતું જણાયું. ખોડો ચોક્યો અને તેની કીણી આંખથી
આવનાર હોડીયાને જોઈ રહ્યો.

સુસવાટા બંધ ચાલી આવતું હોડીયું થોડીવારે ખોડાના હોડીયાની
લગભગ આવી પહોંચ્યું. ખોડાને જણાયું કે તેમાં સાત કદાવર માણસો
કાળાજીભાથી ઢંકાયેને બેઠા છે.

ખોડાના હોડીયાની પાસે આવતાંજ એ ખીજા હોડીયામાં બેઠેલા
સાત જણામાંથી એક ઉભો થયો અને પોતાના હોડીયાના કડામાં
બરાવેલી આંકડીનો ખીજો છેડો ખોડાના હોડીયાના કડામાં બરાબરી
દીધો. બન્ને હોડીયા સાથે ચાલવા લાગ્યાં. તરત ખીજા માણસો
ખોડાની ઉપર તૂટી પડ્યા. ખોડો કંઈ પણ બોલે એ પહેલાં તે તેના
મ્હોમાં કુચો મારી તેના હાથ પગ બાંધી દીધા. કિશોરી સફાળી જાગી
ઉઠી. તેનો વૃદ્ધ પિતા આ અકસ્માતથી ગભરાઈ ગયો. હોડીયા કિનારે
લઈ જવામાં આવ્યાં. હુમલો કરનાર માણસો કાળા અંધકારમાં ભૂત
જેવા જણાતા હતા. કિનારો આવતાં સાતે જણા નીચે ઉતરી પડ્યાં.
તેઓમાંથી કોઈ પણ બોલ્યા ચાલ્યા વના એકે કિશોરીને, અને
ખીજાએ હરીહરને ઉપાડી લીધો. કિશોરી અને હરીહર ચીંચેચીસ
પાડવા લાગ્યાં. આથી ઉપાડી જનારાઓએ તેમના મુખ ઉપર હાથ
ઢાંકી તેમને ચીસો પાડતાં અટકાવ્યા. ખોડાને બંધન દશામાં હોડીમાં
રહેવા દઈ એ નિશ્ચાયરો ઝપાટાબંધ ત્યાંથી ચાલતા થયા.

તેમના ગયા પછી ધણીવારે ખોડાને જાન આવ્યું, તેણે મુક્તિથી
મ્હોમાં મારેલો કુચો કાઢી નાખી મુખથી દોરડાની ગાંઠો છોડી અને
પછી હોડીને પાછી ઢંકારી નવાનગર તરફ જવા લાગ્યો.

ધેર અંધારી રાત્રિએ સમળે શુન્યકાર જણાવું હતું, તમરો, ધુવડ, શિયાળવાં વગેરેના નાદ સંભળાતા હતા. પવનના સપાટાથી ઝાઝની ડાળીયો એક ખીજની સાથે અથડાઇ અવાજ ઉત્પન્ન કરતી હતી. આવી કાળના જેવી કાળી રાતે ભૂત જેવા સાત જણા એક સુકામળ બાળાને, અને તેના વૃદ્ધ પિતાને ઉંચકી ચાલ્યા જતા હતા. સમળા ચૂપચાપ ચાલતા હતા. ધણે દૂર ગયા પછી હરીહરે પોતાને ઉંચકનારને પૂછ્યું. “લાઇ! મને કહેતો ખરો કે તમે અમને આમ ઉંચકીને ક્યા લઇ જાઓ છો?”

ઉંચકનાર માણસ મોટા અવાજે બોલ્યો, “ચૂપ નહિ તો તારી બોપરી તોડી નાખીશ.”

તેના જવાથી વૃદ્ધ પુરૂષ ચૂપ થઇ ગયો. ભાગ્યમાં લખ્યું હતું એ થશે. એમ હિંમત રાખી પ્રશ્નનું નામ લેવા લાગ્યો.

ઉતાવળથી ચાલ્યા જતાં પાપાતમાઓ મોટા મળસકે એક ભાગ્યા તૂટ્યા કિલ્લા આગળ આવી અટક્યા. છ જણા કિશોરી અને હરીહરને ઘેરી ઉભા રહ્યા. તેમાંના એક માણસ કિલ્લાના દરવાજા આગળ ગયો. બારી ઉઘાડી હતી. તેણે બારીમાં દાખલ થઇ પાસેની ફાટડીમાં જઇ એક ઉઘતા માણસને જમાડી દીધો સળગાવી તૈયાર થઇ પોતાની સાથે આવવાને કહ્યું.

અંદરના માણસો તૈયાર થાય એ પહેલાં તે માણસ બહાર જઇ કિશોરી અને તેના આપને ઇસારતથી અંદર આવવાનું કહી પાછો કિલ્લામાં આવ્યો. કિલ્લામાં આવી તેણે પેલા દીવાવાળા માણસને કાનમાં કંઇક કહી આગળ ચાલવાનું જણાવ્યું. પછી તેણે વૃદ્ધ ડાસા અને કિશોરી સામે જઇ ધેધારી અવાજે કહ્યું. “ચૂપચૂપ મારી

પાછળ ચાલ્યાં આવો.” કહી તે આગળ ચાલવા લાગ્યો. તેની પાછળ કિશોરી અને તેનો બાપ ચાલવા લાગ્યાં. આગળ જતાં એક ખીન્ને ભાંગેલો દરવાજો આવ્યો, તેમાં સ્થૂં તેઓ એક સપાટ મેદાનમાં આવ્યાં, તે મેદાનની આસપાસ ભીંતો ચણેલી હતી. તુર્તજ આગળ ચાલનાર માણસે એક ભીંત પાસે જઈ એક ગુપ્ત બારણું ખુલ્લું કર્યું. તેની અંદર ખવાઈ ગયેલો એક લાકડાનો દાદર આવેલો હતો, તેની ઉપર સઘળાંએ ચઢવા માંડ્યું. કિશોરી ધ્રુજતે પગલે દાદર ચઢવા લાગી. દાદરના પગથીયાં નાનાં ને ઘણી જગાએથી તૂટેલાં હતાં. તેથી સઘળાં સાચવીને પ્રગ મૂકી ઉપર ચઢતાં હતાં. વળી પાછું ઉતરવાનું શરૂ થયું, અંધકારમાં કશું દેખાતું નહોતું. અંદરની હવા અસ્વચ્છ અને ભેજવાળી હતી. માથું ફરી જાય એવી દુર્ગંધ આવતી હતી. લાકડાના ખન્ને દાદર ઉતરી રહી તેઓ ખીજી અંક પથરની નાની સીડીનાં પગથીયાં ઉતરવા લાગ્યાં. તે સીડી જમીનમાં કાતરીને કરેલી હતી. ચોડીવારમાં નીચે જતાં એક ગોળાકાર આકારનો પથરનો ઓરડો આવ્યો. ત્યાં આગળ આવી પેલા માણસે ઠમરેથી કુચીયોનું જુમખું કાઢી એક ખીન્ને ઓરડો ઉઘાડ્યો.

કિશોરી અને હરીહરરાય તો આ કાળા ઝખ્ખાધારી પિલાયની સાથે મુઝાની માફક તે જાય તેમ જતા હતાં. આખરે તે ઓરડામાં આવી તેઓ ઉભાં રહ્યાં. પેલા જૂત જેવા માણસે બોખરા અવાજે ખૂમ મારી કે, “અલી નાથી, ઓ નાથલી.”

“કાં શું છે રે મારા ભાઈ? મરેરે તું? આટલી રાતે મને અમ બોલાવી?” કહી એક કદરૂપી ડોસી અંદરના ભાગમાંથી હાથમાં ટીવાનું કોડીયું પકડી ત્યાં આવી ઉભી રહી. તેને જોતાજ

બલબલા વીરનરો છળી નંચ એવો તેનો ચુડેલ જેવો દેખાવ હતો. તેણે હાથમાંનું દીવાનું ઢાટીયું એક ગોખલામાં ગોઠવ્યું અને ઢંઢમાંથી કંઈક કુચી જેવું કાઢી તે છુટ્ટીએ અંદરના ભાગમાં એક બીજા ઝોરડાનું દાર ખુસ્તું કર્યું. ખારણું ઉઘાડતાં તેણે બધાંને અંદર આવવાની ઇશારત કરી.

સધળાં તે ઝોરડામાં આવી ઉભાં રહ્યાં. તે ઝોરડો શયુગારેલો હતો, તેની અંદર એક છત્રપલંગ ગોઠવેલો હતો; તેની પાસે એક નાના ટેબલ ઉપર કેટલાંક પુસ્તકો પડેલાં હતાં. ભીંતની અંદર એક નાનું ઢાટીયું આવેલું હતું. તેની અંદર આયનો, કાંસડી અને સુમધીદાર તેલોની શીશીયો ગોઠવેલી હતી. બીજા સામાનમાં બેએક ખુરશીયો પડેલી હતી. જો કે ઝોરડો તરતનો સાફ કરેલો જણાતો હતો, છતાં તેની અંદરથી બેજવાળી હવાની વાસ આવતી હતી. ભીંતો ઉપર જળાં બાંધેલાં હતાં, ઉંદરોએ મોટાં મોટાં દર કરેલાં હતાં, એથી જણાતું હતું કે આ ઝોરડો ઘણા વખતથી બંધ હશે, પણ તેને વપરાશને માટે આજેજ ખુલ્લો કરવામાં આવ્યો હશે.

આ ઝોરડામાં કિશોરી અને હરીહરરાયને રાખી સાથે આવનાર યમદત જેવો માણસ પેલી ચુડેલ ડોસીને કહેવા લાગ્યો, “અલી નાથલી! માફ કામ હવે પૂરું થયું છે. તેથી હું જઈ છું. આ લોકોને અહિં રાખ્યાં છે તેની મારે અત્યારેજ ખબર આપવી પડશે. તેથી કહાચ તેઓથી...સવારમાંજ અહિં આવશે. તારે આ લોકોની ધરાબર સંભાળ રાખવી. તેઓ જે કાંઈ આજ્ઞા કરે તે વાર ક્યાં વિના ઉઠાવજે. તેમને જોઈએ તે લાવી આપજે. જો તું તેઓને સારી રીતે ખુશી કરીશ તો ભવિષ્યમાં તું ઘણી સુખી થઈશ.” આમ કહી તે

માણસ ત્યાંથી ચાલતો થયો.

તેના ગયા પછી પેલી કૃત્યાએ કિશોરીને પૂછ્યું, “છોકરી ! તારે કંઈ જોઈએ છે કે ?”

“ના.” કિશોરીએ ટુંકમાં પતાવ્યું.

શુદ્ધી બહાર નીકળી અને ઓરડાનું દાર બંધ કરી બહારથી ચાંપ અને તાળું વાસી પોતાના ઓરડામાં જતાં જતાં મનમાં બરબડી કે, ‘ભગવાન જાણે કે પાપીયા કૃ...ને આવું પાપકર્મ કરવાનું ચાંથી સુઝતું હશે.’ આમ મનમ બોલતી તે તેના ઓરડામાં જતી રહી.

બાપ દિકરી એકલાં પડ્યાં, બન્નેએ એક બીજાના ગળે વળગી પુષ્કળ રૂદ્ધ કર્યું. અંતે હરીહર તેની પ્યારી પુત્રીને આશ્વાસન આપી જમીલ ઉપર આડો થયો. વૃદ્ધ વયમાં આ આવી પડેલા દુઃખથી અને ઉજાગરાથી તેની આંખ મળી ગઈ.

કિશોરીને ઘણીવાર સૂંધી ઉંઘ આવી નહિ. તે અનેક પ્રકારના વિચારોને મનમાં સ્થાન આપવા લાગી કે, “અમે પકડી અહિં રાખનાર કોણ હશે ગરીબ બિચારા ખોડાયાનું શું થયું હશે ? અરેરે ! મારા કુન્જને અમારી દૃષ્ટાની ખબર પડતાં તેની શું સ્થિતિ થશે !” આવા આવા વિચારથી તે ગરીબ બાળા ગભરાઈ ગઈ. આ બચંકર સ્થાનના વિચાર કરતાં તે ધ્રુજી ઉઠી અને આખરે અખળાનું નિર્બળ હૃદય બચથી ચમક્યું. તેણે પલંગમાં પડતું નાખી અત્યંત આકુંઠ કર્યું અને અંતે થાકી કંટાળી નિદ્રાના ધેરવાથી તે પણ નિદ્રાધિન થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ૬ હું

“અક્ષહુત્યા.”

સૂર્યોદય થવાની તૈયારી હતી. નવાનગરમાં લોકોનો અવર જવર ધીમે ધીમે વધતો હતો. પવન મંદ મંદ ઝડાનો હતો, શિયાળાના દિવસો હોવાથી સ્નાનાર્થે જતા લોકો શરીર ઉપર કામળા ઓઢી સરિતા તરફ ચાલ્યા જતા હતા. કેટલાક લોકો ઓટલા ઉપર બેસી દાંતણુ કરતા હતા, તો કાષ્ઠક પથારીમાં બેઠા બેઠા પ્રભાતીયાંના સૂર કાઢતા હતા, કાષ્ઠકના ઘરમાંથી ઘંટીના ઘોર, તો કાષ્ઠકના ઘરમાંથી બાળકોના રડવાના અવાજ સંભળાતા હતા.

આવા રમણિય પ્રભાતના પ્રથમ પ્રહરમાં નવાનગરનો નવો ઠાકોર કૃષ્ણલાલ સ્નાનાદિક કાર્યથી પરવારી સુંદર વસ્ત્રાલુપ્ત ધારણ કરી તેના મકાનના ઝરખામાં કાષ્ઠકના આવવાની રાહ બેતો આમ તેમ આંટા મારી રહ્યો હતો.

એવામાં સામેથી કચ્છાશંકર અને એક બીજો સરદાર ત્યાં આવતા જણાયા.

તેમને બેઠ કૃષ્ણલાલ આનંદ પામ્યો, અને નીચે ઉતરી દાર-માંજ કચ્છાશંકરને મળ્યો. ત્રણે જણા અંદર આવ્યા. દિવાનખાનામાં આવી એક ખુરશી પર બેસતાં કૃષ્ણલાલે પૂછ્યું, “કાં કચ્છાશંકર! સિંહ કે શિયાળ?”

“ આ કર્ણાશ્વકરે ધારેલા કામને પૂરું કર્યા વિના રહે કે ? કંકાર સાહેબ ! શીકારને સપડાવી લાખા છીએ, બસ હવે તો લાવો સો સોના મ્હારેનું ધનામ ! ” કર્ણાશ્વકરે કહ્યું.

“ શું ખરું કહે છે ? કિશોરી આપણા હાથમાં આવી ગઇ ? ” આનંદ પામતાં કૃષ્ણલાલે પૂછ્યું.

“ અરે મારા મહેરબાન ! કિશોરી તો કયારનીએ હાથમાં આવી ગઇ છે, અને આપણા પેલા પુરાણા મહેલના શણગારેલા ઝોરડામાં આપની આતુરતાથી રાહ જોઇ બેસી રહી છે. ” કર્ણાશ્વકરે કહ્યું.

“ શાખાશ, મિત્ર શાખાશ, ત્હેં આજે એક ખરા મિત્રનીજ ગરજ સારી છે. ” કૃષ્ણલાલે કહ્યું.

“ ગરજનું કરજ સો સોના મ્હોર આપી પતાવો કે જોથી આનાથી પણ મોટા કામ કરવાની હિંમત આવે. ” કર્ણાશ્વકરે કહ્યું.

“ અરે જ્યોતિષોપાધ્યાયક ! તમારા બોલવાના ભાવાર્થની મને સમજ પડતી નથી, મારી મસ્કરી તો કરતા નથી ને ? ” પુનઃ કૃષ્ણલાલે પૂછ્યું.

“ જાઓ રે મારા મહેરબાન ! આ શું બોલો છો ? આપને કેાઇ દિવસ પણ જીકું કહ્યું છે ? ” કર્ણાશ્વકરે કહ્યું.

“ એમ ! તો લ્યો આ તમારું ધનામ ? ” કહી કૃષ્ણલાલે ગળામાંથી સોનાનો કંઠો કાઢી તેને આપ્યો.

કર્ણાશ્વકર ખુશી થયો, તેણે કિશોરીને લાવવા સંબંધી સર્વ હકીકત કૃષ્ણલાલને અચ્છતિ કહી સંભળાવી.

કૃષ્ણલાલના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. તેણે કર્ણાશ્વકરના

કાનમાં કંઈક ખાનગી સુચના કરી રત્નનગર તરફ પ્રધાન રાયમલની પાસે જવાને રવાના કર્યો. તેના મયા પછી તેણે પોતાનો ઘોડો તૈયાર કરાવ્યો. નોકર ઘોડાને તૈયાર કરી લાવ્યો. કુટિલ કૃષ્ણલાલ આનંદના આવેશથી ઘોડેસ્વાર થઈ ભાગેલા કિલ્લા તરફ રવાના થયો. અશ્વને ઉપરાસાપરી ચાણુકોના સપાટા લગાવી પૂરપાટ દોડાવતો કૃષ્ણલાલ દસેક વાગ્યાના સુમારે કિલ્લાની સમિપ આવી પહોંચ્યો. બાદ દરવાનને અશ્વ સોંપી તે જંદર ચાલ્યો, અને પ્રથમ પેલી નાથી ડોસીને મળવા તેના ઓરડા તરફ ગયો.

વાંચકો! કૃષ્ણલાલ કિશોરીના ઓરડામાં આવે તે પહેલાં ચાલો આપણે જોઈએ કે કિશોરી અને તેનો વૃદ્ધ પિતા અંદર શું કરે છે.

હરીહર આ વખતે મ્હાન વદને મહાન ચિંતામાં ગરકાવ થઈ લમણે હાથ ટેકવીને બેઠો હતો. તેની પાસે બેઠેલી કિશોરી વૃદ્ધ પિતાને શાન્તિ સુચક શબ્દોથી આશ્વાસન આપતી હતી. તે વારંવાર નિશ્વાસ નાખી મનમાં બોલતી હતી કે:—“હા, પ્રભો! અમારી આ શું દશા! ક્યાં વહાલો કુન્નવિહારી અને ક્યાં આ કિલ્લો! હર, હર, વિશ્વંભરા! એકદમ આવું કારમું કષ્ટ અમારી ઉપર શું કારણથી પડ્યું હશે? કહ્યું છે કે દુઃખમાં ધિરજ ધરવાથી અંતે સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે મારે પણ હિંમત રાખી જોવું કે હવે ભવિષ્યમાં શું થાય છે.”

કિશોરી શાન્ત થઈ, તેની પાસેના ઓરડામાં કોઈક ધીમેથી વાત કરતું હોય એમ જણાયાં કિશોરી કાન માંડી અંદર થતી વાતો સાંભળવા લાગી, પરંતુ તે કંઈપણ સાંભળી શકી નહિ. કારણ કે વાતો કરનાર બહુજા ધીમેથી વાતો કરતાં હતાં. આથી થાકી કિશોરી પુનઃ

હરીહરરાયની પાસે આવી બેઠી.

તે પછી થોડીજ વારમાં અંદરના ઝોરડાનું બારણું ઉઘાડી કોઈક અંદર આવતું જણાયું. બન્નેજણાં ચમકીને આવનાર તરફ આતુરતાથી જમ રહ્યાં. આવનાર માણસને નજીક આવતાંજ કિશોરીએ ઝાળખી લીધો, અને આનંદ પામી તેના પિતા પ્રત્યે કહેવા લાગી, “ પિતાજી ! બય પામશે નહિ. પ્રભુ આપણી ઉપર ક્રોધે નથી, પણ તે દયાળુએ દયા કરી આપણને મદદ મોકલી આપી છે. બાપુ ! જુઓ, આવનારની સામે નજર કરી તેને ઝાળખો કે તે ક્રોધુ છે ? પિતાજી ! આવનાર આપણા માનવંતા ઠાકાર કૃષ્ણલાલ છે, કે જેમણે મને કિંમતી હાર આપ્યો હતો. તેમને ખબર પડી હોવાથીજ તે આપણી મદદે આવ્યા હશે. ” કિશોરી બોલી રહી કે તરત કૃષ્ણલાલ ત્યાંથી આવી હાથ લાંબો કરી કહેવા લાગ્યો, “ રાયજી સાહેબ ! ગભરાશો નહિ હા, તમારી વાત સાંભળીનેજ હું અહિં આવ્યો છું. જ્યાં સૂધી આ કૃષ્ણલાલની વીરહાક વાગે છે, ત્યાં સૂધી તમારા એક વાળને પણ ઇજા પહોંચાડવાને કોઈ સામર્થ્યવાન થશે નહિ. તમે મારા મિત્ર કુન્જવિહારીના સંબંધી થયા અને તેથી હું મારા પોતાનાજ સંબંધી થયા સમજું છું. ”

“ આપનો ઉપકાર માનું છું. ” કહી હરીહરરાય કિશોરી પ્રત્યે કહેવા લાગ્યો. “ બહેન ! નામદાર ઠાકોર સાહેબ આપણને દુઃખથી મુક્ત કરવાને પધાર્યા છે, તો ઉઠ, ઉભી થા, અને આ સામે જણાતા હાટીયામાં પડેલી કંકુની કંકાવટી લઈ તેમને ચાંદો કરી શુભાશિર્વાદ દે. ”

કિશોરી ઉભી થઈ અને હાડીયામાંથી કંકાવટી લેઈ કૃષ્ણલાલને ચાંદો કરવા તેની નજીક ગઈ.

તેને ચાંદો કરવા આવેલી જાણી કામાંધ કૃષ્ણલાલે મુખ ખીજી બાબુએ ફેરવી દીધું. બોળી કિશોરી ખીજી બાબુએ ફરી તેને ચાંદો કરવાનો પ્રયત્ન કરવા લાગી, પણ મૂર્ખ કૃષ્ણલાલે ચારે દિશાએ મુખ ફેરવી તેને ચાંદો કરવા દીધો નહિ.

ચતુર કિશોરી તેની વિકારવશ આંખો નિહાળી તરત ચેતી ગઈ; તે મનમાં વિચારવા લાગી કે, કૃષ્ણલાલ દુઃખ મૂકત કરવા આવ્યો નથી પણ તેની કુટિલ કામના પૂર્ણ કરવાને આવ્યો હોય એમ જણાય છે પ્રભો ! પ્રભો ! આ કેવું ધર્મ સંકટ ! આ ગરીબ બ્રાહ્મણ કન્યા તેને પિતા તુલ્ય માની શુભાશિર્વાદ દેવા ઇચ્છે છે ત્યારે આ પાપી ઠાકોર વિષયાંધ થઈ ચારે દિશાએ તેનું મુખ ફેરવે છે, બસ એથીજ સિદ્ધ થાય છે કે તે પોતે ફરતો નથી પણ નેનો કાળજ તેને ફેરવે છે. અરે હા; પણ હવે મારે મરવું શું ? આ કંકુમાં બોળેલી આંખોનો કામ મારે કોના કપાળમાં જઈ કરવો ? ” આમ મનમાં શોચતી કિશોરી કંકાવટીને હાડીયામાં પાછી મુકી એક બાબુએ જઈ ઉભી રહી.

“ ઠાકોર સાહેબ ! ચાંદો કરતાં મુખ કેમ ફેરવી લ્યો છો ? ” હરીહરે પૂછ્યું.

“ હજી સૂધી મ્હં રનાન કર્યું નથી. રનાન વિના ચાંદો શોભે નહિ. રાયજી સાહેબ ! ખોટું જગાડશો નહિ. હું તમને મારા પોતાનાજ સંબંધી સમાન સમજું છું. ” કૃષ્ણલાલે કપટથી કહ્યું.

“ આવી મહેરબાની સદાકાળ નિભાવશો તો મહાન ઉપકાર

યશો. " હરીહરે કહ્યું.

કૃષ્ણલાલ—મહેરખાની વધારવી કે ઘટાડવી તે તમારાજ હાથમાં છે ?

હરીહર—એટલે ! ઠાકોર સાહેબ ! આપ કંઈક દીઁચીં બોલતા હો એમ સમજાય છે. માટે જ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ખુલાસો કરવા કૃપા કરશો તો ઉપકાર યશો.

કૃષ્ણલાલ—રાયજી સાહેબ ! ઉપકારની આવશ્યકતા નથી. સાંભળો જાણે કે હું એમ કહેવાને માગું છું કે તમે તમારી કિશોરીનો વિવાહ કુન્જવિહારીની સાથે કર્યો તે મને યોગ્ય લાગતું નથી. કિશોરી ! એક ગરીબના ઘરમાં જવાને બદલે, કોઈ શ્રીમાનના મહેલને શોભાવવા લાયક છે. માટે કિશોરીનો વિવાહ કુન્જની સાથેથી તોડી મારી સાથે સાંધો, કે જેથી તમને ભવિષ્યમાં કોઈ પણ પ્રકારની ન્યુનતા રહેશે નહિ. તમે સર્વ પ્રકારે સુખી યશો.

હરીહરને માથે જાણે પહાડ તૂટી પડ્યો હોય એમ થયું; તેણે થોડીકવાર સૂધી કંઈક વિચાર કર્યો પછી તિરસ્કાર ભરી દ્રષ્ટિએ કૃષ્ણલાલ સામે જોઈ કહ્યું, " સમજ્યો, ઠાકોર સાહેબ ! હું સઘળું રહ્યું પૂરેપૂરું સમજી ગયો. નવાનગરના ઠાકોર ! હવેજ મને સમજ પડે છે કે, આ અંધારા ઓરડામાં પૂરાવાનું કારણ તમારા મનનો દુષ્ટ ભાવાર્થ હોવો જોઈએ. ઠાકોર ! હદ થાય છે, વિશુદ્ધ વંશને લાંચળ લાગે છે; માટે બોલતાં વિચાર કરો. "

કૃષ્ણલાલ—રાયજી ! શાન્ત થાઓ. એકદમ અકળાઈ જવ નહિ. તમને અહિં રાખવામાં આવ્યાં છે, તેમાં તમારું ધણું હિત

સમાયેલું છે, અહિંયાં દુઃખ અને સુખ બન્ને છે. માઈ કહેવું કશુંલ કરશો તો સ્વર્ગ સમાન સુખ ભોગવશો, અને ના કહેશો તો આ અંધારા ઓરડામાં જીવન પર્યંત પૂરાં આખરે મૃત્યુને શરણ થશો. માટે ઉડો વિચાર કરી મારા કહેવા પ્રમાણે કરવા તૈયાર થાવ ?

હરીહર:—કૃષ્ણલાલ ! મારી કિશોરીનો વિવાહ હું તમારા દેખતાંજ કરી ચુક્યો છું. તે માંગલિક પ્રસંગમાં તમે પણ હાજર હતા, છતાં તમે અત્યારે આવી રીતે શામાટે કહો છો ?

કૃષ્ણલાલ:—તમારી કરેલી બૂલ હું હવે સુધારવા ચાહું છું. તમે તેની સાથે વિવાહ કરી મોટી બૂલ કરેલી છે. માટે તે થયેલી બૂલ સુધારો. કુન્જનો વિવાહ ફેક કરો અને તેના બદલામાં આ કૃષ્ણલાલને પસંદ કરો.

હરીહર:—ઓ કૃષ્ણલાલ ! હું આ શું સાંભળું છું ? અરે તું તેજ કૃષ્ણલાલ કે જે કુન્જવિહારીના મકાનમાં વાર્તાલાપ કરતો હતો ! તે તું કે કોણ બીજો ? ના. ના, એ તુંજ હતો. કૃષ્ણલાલ ! તું જાણે છે કે હું ઉચ્ચ કુળનો બ્રાહ્મણ છું, તેથી હું કરેલો વિવાહ તોડવાને લાચાર છું. કૃષ્ણલાલ ! તું ક્ષત્રિય અને હું બ્રાહ્મણ ! બન્નેનો સંબંધ કદાપિ થાય નહિ. તારામાં અને અમારામાં આસમાન જમીનનો ફેર છે. ઠાકોર ! આ વખતનાં તારાં વાક્યો એક હલકા માણસના મુખમાંથી નીકળતા શબ્દો સમાન છે. જે કુન્જવિહારી તારો પરમશ્રિય મિત્ર થાય, તેથી થનાર પત્ની ઉપર તરાપ મારવા તૈયાર થયેલા અંધ ઠાકોર ! તારાથી આ અન્યાય થાય છે. તું શામ્બના સિદ્ધાંતોને ધુળમાં મેળવે છે. શુવાની દિવાની છે. માટે સમજી યા અને આવી ઉદ્ધતાધનો

ત્યાગ કરી અમને અહિંથી વિદાય કરી દે. ઇશ્વર તારૂં ભલું કરશે.

કૃષ્ણલાલ:—ડોસા ! જેમ જેમ હું નથી બોલતો તેમ તેમ તું વધારે બોલતો જાય છે કે ? યાદ રાખ કે તારા મુખમાંથી નીકળતા શબ્દો તારી બાવીની વપત્તિમાં ધણો વધારો કરી રહ્યા છે. યુદ્ધા ! ઉદ્ધતાઈ તારી છે કે મારી તેનો તુંજ વિચાર કરી જો. હું કહું છું કે આ કિશોરીનો હાથ મારા હાથમાં સોંપી સુખેથી તારા ગામ તરફ રવાને થઈ જ ?

હરીહર:—આ આસમાન અને જમીન એક થશે તોપણ મારાથી કદાપિ એમ નહિ બનશે. કૂર કૃષ્ણલાલ ! તું અમને દુઃખના કુંગર તળે દાડીશ, રીઆવીશ અને છેવટે આ નાશવંત શરીરનો પણ નાશ કરીશ, તો પણ તે સઘળું હું હસ્તે મુખડે સહન કરીશ, પરંતુ કદાપિકાળે તારી નીચ માગણીનો સ્વિકાર કરનાર નથી તે નથી. પાષાત્મા ! જેમ જેમ હું તારી સાથે માનપૂર્વક વર્તું છું તેમ તેમ તું વધારે કઠોર થતો જાય છે. બસ હવે સમજજો કે આ ડોસો તેના વિચારથી ડગનાર નથી. તારાથી થાય એ કરી લે.

કૃષ્ણલાલ—યુદ્ધા ! સમજ, પાછળથી પરંતાપું પડશે. તું એક ઠાકોરતું અપમાન કરી માથે મ્હોત માગી લે છે ?

હરીહર:—જો તું પણ મારી સાથે યોગ્ય વર્તણૂંકથી વર્ત્યો હોત; તો હું પણ તારી સાથે માનપૂર્વક વર્ત્યો હોત. ત્હેં ન્યાયથી મને પૂછ્યું હોત, તો તારા જવાબ હું ન્યાયથી આપત. દુષ્ટ ઠાકોર ! ત્હેં અન્યાય કરી અયોગ્ય માગણી કરી છે, તે તારી દુષ્ટ માગણીથીજ તારૂં અપમાન થાય છે. આ હરીહર મૃત્યુથી બહીતો નથી, અને મૃત્યુ

શું ચીજ છે તે પણ જાણતો નથી.

કૃષ્ણલાલ—તું નહિ ઓળખતો હોય તો હું તને અવશ્ય તેની સાથે ઓળખાણ કરાવી આપીશ. શુદ્ધા ! જીવવું હોય તો મારી ઇચ્છાને આધિન થા, નહિ તો તારે મારા ભયંકર ક્રોધનો ભોગ થઈ મરણને મળવું પડશે,

હરીહર—પામર પશુ ! મ્હેં તને એક વખત કહી દીધું કે મારા વિચાર કદાપિ ફરનાર નથી. વારંવાર શું પૂછે છે ?

કૃષ્ણલાલ—વિચાર ફેરવ, નહિ તો પરિણામ વિપરીત આવશે ?

હરીહર—ફિકર નહિ, પરિણામ વિપરીત આવશે તો આ અન્યાયી અવનિર્માથી વિદાય થઈ કિરતારના દરબારમાં તેમની પાસે જવાશે, અને તારા જેવા કુટિલ કાગડાઓના કૂકર્મોની ફરીયાદ તેના ન્યાયના દરબારમાં દાખલ કરાશે.

કૃષ્ણલાલ—ઓહ ! આ ભયંકર અપમાન ! શુદ્ધા ! હવે તારે આવી બન્યું છે, છતાં દયાથી એક વખત ફરીથી પૂછું છું કે તું શું જવાબ આપે છે ?

હરીહર:—તારી આશ્વા નિરર્થક છે. વિષયાંધ થયેલા દુષ્ટ ! લગીર તો વિચાર કરી જો કે હું આ કેની માંગણી કરું છું ? અરે મુર્ખના શીરોમણિ ! સાંભળ, જેમ મિષ્ટ પદાર્થોનું પ્રાસન્ન કર્યું હોય, પરંતુ વમન થયા પછી તેના મામે પણ જોવાતું નથી તેમ તું ગમે એવો મુણવાન, રૂપવાન, અને આખી પૃથ્વીનો બળવાન ઠાકોર હોય પણ હવેથી તું મારા મનથી એક હલકામાં હલકો નીચ નરાધમ નરપશુ છે.

“ ઓહ ! હવે આ સહન થશે નહિ. શુદ્ધા ! આ હવે તૈયાર.”

કહી કૃષ્ણલાલે જલંગ મારી હરીહરને નીચે જમીન પર નાખી દીધો.

મૃત્યુ પાસે છે ધારી હરીહર જૂમ પાડી ઉઠ્યો, “ સજુર, થોડી વાર સજુર કર. ” કહી હરીહરરાય પાસે હિમેલી કુન્જતી કિશોરીને દયાદ્ર નેત્રે જોઈ કહેવા લાગ્યો, “ બેટા કિશોરી ! હું તારાથી સદાને માટે વિદાય થાઉં છું. દિકરા ! દુઃખથી ગભરાઈશ નહિ. મને તારી સંપૂર્ણ ખાત્રી છે કે તારી ઉપર દારણ્ય દુઃખ તૂટી પડશે તો પણ તું તારા ધર્મથી ચળીત થઈશ નહિ. તે જાણવા છતાં પણ માર અંતિમ વખતના બે બોલ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળી લે. બેટા ! આ શરીર નાશવંત છે, જ્યારે ત્યારે ખાલી ખોખું માટીમાં મળવાનું છે. માટે તેની ઉપર પડતાં દુઃખોથી કંટાળી ક્ષણિક સુખનો સ્વિકાર કરીશ નહિ. ધર્મ બ્રહ્મ થવાનો સમય આવે તો સુખેથી પ્રાણનું વિસર્જન કરજે, પણ દુઃખથી ગભરાઈ મોહ વશ થઈ કુળને કલંક લગાડીશ નહિ. પુત્રી ! આ વાક્યો સ્મરણમાં રાખજે, અને દુઃખમાં શ્રી ભગવાનને સંભારજે. કિશોરી ! મારા મૃત્યુ પછી આ પાપી તને સંતાપશે, તે તને અત્યંત દુઃખ દેશે, પણ તે સધળું તું સહન કરજે, દિકરા ! પ્રથમ તો તારે ઘણું સહન કરવું પડશે, પણ અંતે તને અધિક સુખ પ્રાપ્ત થશે એ નક્કી યાદ રાખજે. કિશોરી ! હું જઈ છું. હું આ લંપટ, દુષ્ટ, ખૂતી કુકર્મીના હાથે મરણને શરણ થાઉં છું. તું ગભરાઈશ નહિ.....”

“ ચૂપ થા શયતાન ! ” કહી કૃષ્ણલાલ કોષાકાન્ત થઈ પુનઃ બોલી ઉઠ્યો:-“ આ નવાનગરના માનવંતા ઠાકોરનું અપમાન કરનાર, ભુદ્ધા ! ચાલ થઈ જા હવે આ કટારનો શીકાર. ” કહી પાપાત્મા કૃષ્ણલાલે કંઈ પણ વિચાર નહિ કરતાં હરીહરરાયના હૃદયમાં કટાર

હુલાવી દીધી. દુષ્ટે બ્રહ્મહત્યા કરી. લોહીનો ઘોષ નીકળ્યો ઝીણી ચીસ પાડી વૃદ્ધ હરીહર તરફડવા લાગ્યો. કૃષ્ણલાલ વિકાળ નજરે જોઇ રહ્યો.

પિતાની દશા જોતાં જ સમસ્ત શરીરે કંપતી કિશોરી બચકર ચીસ પાડી બોલી કે, “ઓ...ધેર...ધાતકી...પાતકી...પામર...પશુ! શું તહે બ્રહ્મહત્યા કરી? આનો ખદ્દો તને જરૂર ધમ્મર આપશે... હા, પિતા, બહાવા પિતા.” આમ બોલતી કિશોરી પિતાના શરીર પર પડી કર્ણે કર્ણપાંત કરવા લાગી.

હરીહરની છેલ્લી ધડી ચાલતી હતી. તેણે કિશોરીના માથે હાથ મુકી સ્વર્ગમાં પ્રયાણ કર્યું. કિશોરી આતંનાદે કર્ણપાંત કરવા લાગી.

અંતે એ સુકોમળ માળા પિતાની દશા જોઇ બચથી છળી ગઇ. તેનું માથું બમવા લાગ્યું. આંખે અંધારાં વળ્યાં. મુખથી કારમી ચીસ નીકળી ગઇ. અંતે પવનના સપાટાથી વૃક્ષ જેમ જમીન ઉપર તૂટી પડે એવી રીતે કિશોરી ચીસ પાડી પિતાના રક્તના પ્રવાહમાં ઢળી પડી.

આવો મામલો જોઇ કૃષ્ણલાલ કંપ્યો. કરેલા સાહસને મટા પથાતાપ થયો. પણ હવે શું કામનું? તેણે જૂમ મારી ચાર સેવકોને બોલાવ્યા. આઝાંકિત સેવકો ત્યાં આવી ઉભા રહ્યા. તેમાંના બેને કિશોરીને ત્યાંથી લઇ જઇ કિલ્લામાં આવેલા એક ખડેરના ખુલ્લા ચોમાનમાં આવેલી એક ઓરડીમાં રાખવાનું કહ્યું. બન્ને જણા બેથુક કિશોરીને ત્યાં ઉંચકી લઇ ગયા.

કિશોરીને ઉપાડી ગયા પછી કૃષ્ણલાલે ત્યાં ઉભા રહેલા કે

સેવકોને હરીહરરાયના શબ્દની વ્યવસ્થા કરવાનું કામ સોંપી ત્યાંથી પ્રયાણ કર્યું. હરવાળની આગળ રાખેલા અશ્વ ઉપર સ્વાર થઈ તે નવાનગર તરફ રવાને થઈ ગયે.

વાંચકો ! ચાલો હવે આપણે રત્નનગર નામના મોટા નગર તરફ જઈએ, અને ત્યાં શું થાય છે એ જાણીએ.

પ્રકરણ ૭ મું.

“ પ્રેમી યુગલ. ”

મુખદાયિની પવિત્ર રત્નવતી સરિતાના કિનારે રત્નપુર નામનું આવેલું હતું. તે નગરના મધ્ય ભાગમાં ત્યાંના મહારાજા ચંદ્રશેખરનો વિશાળ અને નેત્રને આકર્ષક રાજ્યમહેલ આવી રહ્યો હતો. રાજા ધર્મપરાયણ, પ્રજાવત્સલ હોવાથી પ્રજા આનંદમાં દિવસો નિર્ગમન કરતી હતી. રાજાને સંતાનમાં પુત્ર રત્ન હતું કુમારનું નામ સરોજ-કુમાર હતું. તેની માતા બાલ્યાવસ્થામાં જ પંચતત્વને પામી હતી. પિતાની કાળજીથી સરોજકુમાર સોળ વર્ષનો થતાં તો સર્વ શાસ્ત્ર સંપન્ન થયો હતો, તેમ જ ક્ષત્રિયોને ઉચિત શસ્ત્ર અસ્ત્ર વિદ્યાનું પણ સંપૂર્ણ જ્ઞાન સંપાદન કરી લીધું હતું.

મધ્યાહ્નના સખ્ત તાપથી સરોજકુમાર તેના સુશોભિત દિવાનખાનામાં એક સુવર્ણ મહેલા પલંગ પર નિદ્રાધીન થયો હતો. તેને નિદ્રાવશ થયે થોડોક સમય થયો હશે, એવામાં તેના દિવાનખાનાનું દાર ઉઘાડી એક અનુપમ રૂપવાન બાળા કે જેની ઉમ્મર બાએબ પંદર વર્ષની હશે, તેવી નિર્દોષ સુકુમારી બાળા ત્યાં આવી અને દિવાનખાનાનું અવલોકન કરતી ધીમે પગણે કુમારના પલંગ પાસે આવીને તેનું મુખ એકાગ્રતાથી નિહાળવા લાગી. કુમારનું ગૌર મનોહર વદન ઘણીવાર સુધીનિહાળી તે લલિત માળા મનમાં જ ગણગણાવા

કે, અરે મારા મનમાં આજે શું થાય છે? મનમાં કંઈક સમજાય ન સમજાય એમ થયા કરે છે. આ મારા બાળ સ્નેહિની સાથે જો કે હું આજપર્યંત આટલી ઉમ્મર થતાં સુધી રમી છું છતાં કાશુ જાણે કે શાથી આજે તેની પાસે જતાં શરમ મને સતાવે છે? તેને જોતાં માફ આપું અંજ ધુજે છે. તેનું વદનકમળ જોઈ હું પરવશ બની જઈ છું. અહા ! કેવું મનહર મધુરવદન ! વાહ સરોજકુમાર વાહ ! તારા પ્રકાશમય તેજથી હું અંજાઈ જઈ છું. અહા !

શીતળ ચંદ્ર જેવું, વદન કાન્તિમાન,
નયન મીચી લે તું, શાન્તિથી વિરામ;
જાણે જઈ ભેટું એવા ઉમળકા આવે છે,
બોલું કંઈ બોલું ત્યાં તો, શરમ સતાવે છે.
કાંઈ કાંઈ અંતર થાય થાય થાય ના સેવાય-શીતળ.

*

*

*

આલુ ત્યાંતો ચરણો, અન્યો અન્ય અથડાયે છે.

લાગી લાગી અંતર લ્હાય લ્હાય લ્હાય ના સેવાય-શીતળ

x

x

x

x

જાગેજી જાગે જ્ઞાલા, નિદ્રા વિસારી દો,
રાગી થઈ ત્યાગી જ્ઞાલા ત્યાગી સમાધિ દો,
લળી લળી લાલુ પાય પાય પાય ઢોળું વાય—શીતળ.

સરસ્વતિચંદ્ર.

પ્રેમ પીડાથી પ્રેમધેલી થયેલી સરલા આંખો બંધ કરી થોડીક વાર શાન્ત થઈ ઉભી રહી પણ તેની શાન્તિ વધારે સમય ટકી શકી નહિ. તેનાં નેત્રા ઉઘડી ગયાં. તેણે આંખોને ખેંચી લેવા ઘણાંયે પ્રયત્ન કર્યો પણ તેનાં હડીલાં નયનો સરોજકુમારના કાન્તિવાન વદનને નિહાળી રહ્યાં.

આ સમયે સરોજકુમાર ગાઢ નિદ્રાને આધીન થયેલો હતો. સખ્ત ગરમીથી તેના વિશાળ લલાટ પર પરસેવાનાં આછાં આછાં બિન્દુઓ બાઝ્યાં હતાં.

તે જોઈ તુર્તજ એ કામળાંગી કન્યા તેના પત્તંગ પાસે આવી નીચે પડેલા પંખાથી પવન ઢોળતી અને ખીજા હાથથી પોતાની પાસે રાખેલા સુગંધયુક્ત રમાલથી રાજકુમારના કપાળ પર વળેલો પસીનો લુછવા લાગી.

મુખ પર ફરતા સુગંધમય રમાલની સાથે કમળપત્ર સમાન કોણુજ કરસ્પર્શથી અને પંખાના શીતળ સુખદાયક પવનથી અદ્વય સમયમાં સરોજકુમાર જગૃત થયો અને જુએ છે તો સુંદર બાળાને પોતાને સુખકારક લાગતા ઉલોગમાં પ્રવર્તી થયેલી જોઈ. તેનું કાર્ય વિહાળી કુમારે સ્મિત હાથ કરી પૂછ્યું, “સરલે ! આ શું ?”

“ બાળસ્નેહિ સરોજકુમારને શાન્તિદાયક સમિર દોળું છું ”
સરલાએ શરમાતા વદને જવાબ આપ્યો,

“ અરે વારે મારી સરલા ! પણ હવે કહે વારે કે હું તને
પ્રિયતમે કહું કે પ્રાણવલ્લભા કહું ? ” સરોજે હસ્તે વદને પ્રશ્ન કર્યો.

“ નાજી હજી જ્યાં સૂધી સાક્ષાત્ અને અગ્નિ સાક્ષીથી મારા
પિતાશ્રીએ આપણને લગ્નની ત્રીથીથી જોડ્યાં નથી ત્યાં સૂધી તમારાથી
એવાં ઉપનામોથી મને ના બોલાવાય સમજ્યા શાણા સરોજકુમાર ? ”

“ ત્યારે મારી સરલાને બહાલી કહીને બોલાવું તો ? ”

“ જાઓ, જાઓ, એવું બોલતાં શરમાતા નથી ? જો હવેથી
એવું કહેશો તો ક્ષણવાર પણ આંહી નહિ રોકાઉં ! જુઓ હું તો આ
ચાલી ” કહી સરલા ત્યાંથી જવા લાગી.

તેને જતી જોઈ તુર્તજ સરોજકુમાર ઉભો થઈ તેની પાસે દોડી
તેનો હાથ પકડી દિવાનખાનામાં પાછી ખેંચી લાવતાં બોલ્યો,
સરલા ! આમ જ્ઞાને રીસાય છે ? હજી તું આવીને આવી ક્યાં સૂધી
રહીશ ? આપણે સાથે રમેલાં જમેલાં ને આટલાં મોટાં થએલાં અને
હવે તું આમ મારાથી વારે વારે રીસાય તે શું સારું કહેમાય ? ”

“ સરોજકુમાર ! ત્યારે તમારાથી પરણ્યા પડેલા મને બહાલી
અને પ્રિયતમા પણ કયમ કહેવાય ? ”

“ ચાલ હવે હું તને એમ નહિ કહું, પણ જ્યારે પંદરમે દિવસે
આપણે લગ્નથી જોડાઈશું, ત્યારે તો તને મારી પ્રિયમમા કહીનેબોલાવું
કે નહિ ? ”

“ હાજી, પછી તો હું પણ તમને મારા પ્રિયતમજી કહીનેજ

બોલાવીશ...પણ..... ”

“ શું છે સરલા ! વાત કરતાં કેમ અચકાય છે ? ”

“ કાંઈ નહિ એતો રહેજ ”

“ સરલે ! તને મારા સોગન છે હૃદયની સત્ય વાત જાહેર કર ? ”

“ હું શું જણાવું ? તમે જાણો તો છો કે પેસો દુષ્ટ કૃષ્ણલાલ મને નાહકનો ભય દેખાડ્યા કરે છે કુમાર ! જ્યારથી મારા પિતાશ્રીએ તે દુષ્ટને સ્પષ્ટ ના પાડી તેને ધિકાર્યો છે ત્યારનો એ દુષ્ટ આજકાલ કરતાં ધણું દિવસથી મને મેળવવા કંઈ ને કંઈ યુક્તિઓ કર્યા કરે છે. ”

“ સરલા ! આજ સૂધી હું તો એમ જાણતો હતો કે તેના ગુમ થઈ જવાથી તે મરણને મળી ચુક્યો છે હં...વારં હાલમાં તેણે કંઈ એવું અત્રિટિત કાર્ય કર્યું છે કે શું ? ”

“ હા તેણે ગઈ કાલેજ એક ચિડી મોકલી હતી તેમાં તેણે લખ્યું હતું કે જો તું તારા પતિને સમજાવી મારી સાથે લગ્નથી નહિ જોડાય, તો હું તમારાં લગ્નમાં ભાંગ પાડીશ અને તને ગમે તે પ્રકારે ફસાવીશ, ”

“ અરે વાહરે ઉઠા ઉગીર કૃષ્ણલાલ ! તેં પણ ખુબ કરી ? સરલે !! તું એવાથી ખીલકુલ ગભરાઈશ નહિ. તને ફસાવતાં ક્યાંક એ ફસાઈ જાય નહિ ! સદા સર્વદા તારું રક્ષણ કરવાને હું તૈયાર છું સરલા ! તું જાણે છે કે વનરાજનો ગુમ થયા બાદ ધણાંએ શ્વાનો બસી તેમનું શૌર્ય જણાવે છે ! બહાદુર પ્રરૂષોની પાછળ નિર્ભીઆ વૃથા બકવાદ કરી તેમનું મિથ્યાભિમાનપણું જણાવે છે તેમનાંજ એ કૃષ્ણલાલ છે તેથી તેનાથી શું થનાર છે ? ”

“ હાથ... ટવે મને ચાનતિ વળી ” કહી સરલા સરોજના કંઠે વળગી પડી.

“ સરલા ! આપણે ઉપવનનાં ફરવા જમથું ? ”

“ જોની આપની ઇચ્છા ? ”

“ તો ચાલો આપણે ત્યાં જમથએ અને ઉપવનમાં ફરી સરિતાના કિનારે બેસી બે ઘડી આનંદ કરીએ. કારણ કે સાંજ પડવા આવી છે, તાપનો ઊકળાટ શાંત થયો છે અને તેથી ત્યાં જમથું તો શીતળ પવનના સ્પર્શથી આપણાં હૃદય પ્રકૃષ્ઠિત થશે ” કહી સરોજકુમારે પહેરાવાળાને બોલાવી ગાડી જોડી લાવવાની આજ્ઞા કરી. થોડા સમયમાં સેવક ગાડી જોડી લાગ્યો. તેની અંદર સરોજ અને સરલા બિરાજ્યાં ગાડી ઉપવનની તરફ જવા પૂરપાટ દોડવા લાગી, જોતતામાં રત્નવતી નદીના કિનારે આવેલા ઉપવન સમિપ ગાડી આવી ઉભી રહી, અને જણાં ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી ગાડીવાનને ત્યાંજ ઉભા રહેવાનું કહી ઉપવનની ગાડી ઝાડીમાં અદ્રશ્ય થઈ ગયાં.

પ્રકરણ ૮ મું.

“સરલા”

રત્ન નગરના મહારાજ ચંદ્રશેખરના દરબારમાં રાયમલ્લ નામનો શુદ્ધિશાળી પ્રધાન હતો જોકે તે પ્રધાન હતો પણ બાલ્યકાળથીજ તે રાજા ચંદ્રશેખરનો પરમપ્રિય મિત્ર થતો હતો મહારાજાએ તેને ઘણાંક આમો બક્ષિસ કરેલાં હતાં, તેથી તે ઠાકોરના નામથી ઓળખાતો હતો. તેને સંતાનમાં એક પુત્રી રત્ન હતું તેનું નામ સરલાદેવી હતું, તેના સમાન રૂપ ગુણ સંપન્ન બાળા આખા રત્નપુરમાં પણ નજરે પડતી નહોતી. પિતા અને માતા પાસેથી તેણે ઉત્તમ જ્ઞાન મંપોદન કર્યું હતું. તેનામાં દયા એ મુખ્ય ગુણ હતો ગરીબો તેમજ રાગીયોને જોઈ તેનું હૃદય દયાથી દ્રવતું હતું. તેમને કેવી રીતે સુખી કરાય એવા વિચારથી તે હમેશાં દુઃખીને સુખી કરવાના પ્રયત્ન કરતી.

રાજા ચંદ્રશેખર હમેશાં મિત્રને મળતો ને તેની સાથે આનંદ યુક્ત વાર્તાલાપ કરતો કોઈ કોઈ વખતે સરોજકુમારે પણ રાયમલ્લને ત્યાં જતો ને સરલાના સાથે રમત ગમત કરતો, નાનપણથીજ સરોજ અને સરલા સાથે રમતાં જમતા ને આનંદ કરતાં, દિનપ્રતિ-દિન એ નિર્દોષ બાળકો એક બીજાને એટલા તો ચ્હાવા લાગ્યાં કે દિવસમાં જો એક વાર તેઓએકબીજાને નામજો તો મનમાં ઘણાં દુઃખી થત.

આખરે તેમની નિર્દોષ રમત ગમ્મતનો અંત આવ્યો. સરોજ સોળ વર્ષનો યુવાન થયો; સરલા પણ પંદર વર્ષની કન્યા થઈ. બન્ને જો કે એક બીજાને મળતાં, પણ પ્રથમની માફક એક બીજાની સાથે છુટથી વાતચીત કરી શકતાં નહોતાં વાતોમાં ને વાતોમાં બન્ને એક બીજાથી શરમાઈ જતાં. પુત્રી કન્યાવસ્થામાં આવતાં રાયમલ તેના લગ્ન સંબંધનાં વિચારમાં પડ્યો.

તેના મનમાં સરોજકુમાર સાથે સરલાનો વિવાહ થાય તો ઠીક એમ નિરંતર થયા કરતું હતું. પણ તે રાજકુમાર અને હું એક રાંક પ્રધાન તેથી તે જે જણાના સંબંધ કેવી રીતે જોડાઈ શકાય, તેમજ મહારાજને પણ મારા હૃદયની આવી ઇચ્છા કેવી રીતે જાહેર કરી શકાય ! કદાપિ મિત્ર ભાવે વાત કરું, ને તેઓ ના કહે તો મારું શું લુપ્ત રહે ? આવા આવા વિચાર કરી આખરે રાયમલ જ્ઞાન્ત થઈ બેસી રહેતો.

એક સમયે પ્રધાન રાયમલ મહાન વિચારમાં ગમગિન થઈ બેઠો હતો. તેની પાસે તેની સ્ત્રી ઈંદુમુખી બેઠી હતી. તે વારંવાર પતિને તેના વિચાર સંબંધી પ્રશ્ન પૂછતી હતો. જવાબમાં રાયમલ ફક્ત એટલું જ જણાવતો હતો કે હું સરલાના લગ્ન સંબંધી વિચાર કરું છું. ઈંદુમુખી તે પછી રાયમલને કંઈક કહેવા જતી હતી એટલામાં તેમના મકાનનું દ્વાર ઉઘાડી એક માણસ અંદર આવ્યો. જોતાંજ ઈંદુમુખી અંદર ચાલી ગઈ. આવનાર માણસ રાયમલને નમન કરી તેમની સામે બેઠો. આવનાર માણસ કૃષ્ણદાસનો મિત્ર કશ્યાપશંકર હતો. તે જાતનો વાલ્યુ હતો, તેણે ગરીબી હાલતમાંથી

મહા પરાણે સાચાં જીકાં કરી તેમજ દરબારી નોકરી કરી પાંચ પૈસા એકઠાં કર્યા હતા. કર્ણાશંકર સ્વાથી સાચાં જીકાં કરનારને લોકોને હાજી હા કરી ખુશ રાખનાર હતો. તે સારા માણસોના સહવાસમાં આવી; તેમને મીઠા બોલોથી વશ કરી સેવા ચાકરી બિઠાવી પૈસા મારી ખાતો. સારા માણસો તેના નરમાશ ભર્યા વાક્યોથી બોળવાઇ તેનામાં તેમનો વિશ્વાસ મક્કતાં ને કંઇ લાવવું કરવું હોય તો કર્ણાશંકરને કહેતાં. કર્ણાશંકર દરેક ચીજને લાવી આપતો પણ દલાલી કાઢતાં ચુકતો નહિ. દરબારી નોકરીમાંથી પણ લાગ ફાવે હાથ મારવાનું ભૂલતો નહિ. તે દરબારી કર ઉધરાવનાર ટોળીનો ઉપરી હતો દરબારી રીત પ્રમાણે જોકે તેને ફક્ત દશજ રૂપિયાનો માસીક પગાર મળતો હતો, તથાપી તે અદ્દમસદ્દમ કરીને પગાર ઉપરાંત બમણાં નાણાં પેદા કરતો. પાસે પાંચ પૈસા એકઠા થવાથી તે ધણોજ પુલાતો હતો. કહેવત છે કે “ના મળતાને મળ્યું” એ પ્રમાણે પાંચ પચાસ એકઠા થતાં “બે પચાસે બમણાં” એ કહેવત તેણે ખરી પાડી. પાસે પૈસા થતાં તે નોકરી છોડી દઇ નવાનગરમાં કૃષ્ણલાલ પાસે રહેતો હતો. એવા નામધારી પુરૂષ આજે રાયમલની પાસે આવીને બેઠા હતા.

રાયમલે તેને આવવાનું પ્રયોજન પુછ્યું. પ્રશ્નના પ્રત્યુત્તરમાં તેણે જણાવ્યું કે હું તો આ રસ્તે ચઢને જતો હતો. પણ જતાં વિચાર આવ્યો કે લાવ આટલે સુધી આવ્યો છું ત્યારે રાવસાહેબને મળતો જઈ તેથી આપ સાહેબને સલામ ભરવા આવ્યો છું. પણ આજે રાવસાહેબના મુખપર આનંદ નથી જણાતો તેનું શું કારણ છે ?

“કંઈ નહિ એ તો રહેજ” રાયમલે જવાબ આપ્યો.

“ અરે સ્હેજતે હોય ? રાવસાહેબ ! હમેશાં મનને આનંદમાં રાખવું. આનંદ એજ પ્રભુ છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે, સત્યીદાનંદ પ્રભુ.”

“ કર્ણાશંકર ! હું મારી સરલાના વિચાર કરું છું. કારણ કે સરલાને હવે લમથી વિમુખ રાખવી તે હું યોગ્ય ધારતો નથી. ” રાયમલે જણાવ્યું.

“ ખરૂં છે, રાવસાહેબ ! હું પણ આપના વિચારને મળતો ચાઉં છું. કારણ કે શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે બાર વર્ષ ઉપરાંતની બાળા જો કુમારિકા રહે, તો તેના માતૃપિતાને ડગલે ડગલે મહાપાપ લાગે છે. ” કહી કર્ણાશંકર રાયમલની સામે જોઈ રહ્યો.

તેનાં વચ્ચેથી રાયમલ પણ થોડી ક્ષણ પર્યંત મૌન રહ્યો, ને આખરે એક દિર્ઘ નિઃશ્વાસ નાખી બોલ્યો, “ કર્ણાશંકર ! હું સર્વત્ર નજર નાખી જોઉં છું પણ મારી સરલાને લાયક કોઈ પણ રાજ-કુમાર હોય એમ મારી ધ્યાનમાં જણાવું નથી. ”

“ અરે એમતે હોય ! શું પૃથ્વી નિઃસંતાન છે ? રાવસાહેબ ! સરલાજીને ને લાયક વર હું બતાવું. ” કર્ણાશંકર સ્હેજ ઉંચા થઈ કહ્યું.

“ બતાવો ત્યારે ? જો યોગ્ય જણાશે તો તેને માટે વિચાર થશે. ” રાયમલે કહ્યું.

“ આ લ્યો, ત્યારે સાંભળો. આ આપણી પાસે આવેલા નવા-નગરના ઠાકોર જસવંતસિંહનો પુત્ર કૃષ્ણલાલ છે. આપ જણાવો છે કે જસવંતસિંહ થોડુંક ચર્ચા ગુજરી ગયા છે, ને તેથી તેમની સર્વ હકરાતનો માલેક એકલો કૃષ્ણલાલજી થયો છે. તે એવીસ પચીસ

વર્ષનો રૂપવાન યુવાન છે, ખૂબેન સરલા માટે તો તેજ લાયક છે.”

“ શું નવાનગરનો નવો ઠાકોર કૃષ્ણલાલ ? ”

“ હા નામદાર. ”

“ કર્ણાશંકર ! તું અસત્ય વદે છે, મારી સંરલાને લાયક તે છેજ નહિ. નવાનગરનું રાજ્ય આપણા તાબે છે. જસવંતસિંહના મૃત્યુ બાદ કૃષ્ણલાલ ધણેજ દુષ્ટ નીકળ્યો છે એમ મહેં સાંભળ્યું છે. તેમજ તે દારૂડીયો, જુગારી અને પરદારા લંપટ છે. તેમાં વળી તેને સદગુણી પત્ની નામે સુકન્યા પણ છે. ”

“ તેમાં શું થઈ ગયું ? રાવસાહેબ ! કૃષ્ણલાલ સુકન્યાને મ્હાતો નથી, તે તેને અંતઃકરણથી ધિક્કારે છે, માટે જો સરલા ખૂબેનને તેની સાથે પરણાવ્યા હોય તો સર્વ વાતે સુખી થવાનો સંભવ છે. ”

“ બસ, હવે આ વાતને આટલેથીજ પતાવો. કર્ણાશંકર ! હું આજ સુધી એમ સમજતો હતો કે તું એક ગુણવાન અને જીદ્દિવાન માણસ છે, પણ આજનાં તારાં વાક્યોથી તો મને તું કેવળ જીદ્દિહિન અને નાલાયક માણસ જણાય છે. કર્ણાશંકર ! મને લાગે છે કે તે દુષ્ટ કૃષ્ણલાલે તને કંઈક ખનામ આપવાનું કહીનેજ મારી પાસે મોકલ્યો હશે. આ રાયમલ ! સાઈં યા ખોટું ધણી સારી રીતે સમજી શકે છે. શું તારા જેવા એક નાદાન જીદ્દિહિનના કહેવાથી હું મહારી પ્રાણ સમાન પુત્રીને એક દુષ્ટ વ્યસની માણસની સાથે પરણાવી તેનું જીવન નષ્ટ કરું ? અરે શું હું તે નરપિશાચની સાથે સરલાનો સંબંધ જોડી તેની પ્રથમની પત્ની શુસીલ સુકન્યાને દુઃખી કરું ? ના ના, સ્વપ્નાંતરે પણ મારાથી એમ થનાર નથી. અહા !

જે દુષ્ટ માઆપો પોતાની પુત્રીયોના સુખને નહિ જોતાં, તેમજ લાયક વરની પૂર્ણ તપાસ નહિ કરતાં, કેવળ પોતાનોજ સ્વાર્થ સાધવાને ગરીબડી બાળાઓને કોઇ દુષ્ટ લંપટ યા વ્યસનીઓને સ્વાધીન કરે છે, તેવાં માઆપોને અપરંપાર ધિક્કાર છે. કર્ણાશંકર ! જા અત્રેથી એક પળવારનો પણ વિલંબ કર્યા વિના ચાલ્યો જા. હું તારું મુખ જોવાને નથી ઇચ્છતો.” રાયમલે ગુસ્સે થઇ જણાવ્યું.

“ મહેરમાન સાહેબ ! આટલા બધા આકળા શા માટે થાવ છો ! હું તો રહેજ કહેતો હતો. કરવું યા ન કરવું તે આપનાજ હાથમાં છે. હ્યો, રામ રામ.” કર્ણાશંકર વધારે રોકાતું યોગ્ય નાહ ધારી જવાબની રાહ જોયા સિવાય બચ્ચિત થઇ લાંથી ચાલી નીકળ્યો. બાદ રાયમલ પણ પોતાના કાર્યમાં ગુંથાયો.

દિવસો પર દિવસો જવા લાગ્યા, બાદ કેટલાક દિવસ પછી એક દિવસના સમાયોગે કૃષ્ણદાસ જાતેજ રાયમલની પાસે આવ્યો, અને આડી અવળી વાતો કરી ધણીજ નમ્રતાથી તેણે નેમની પાસે સરલાતું માગું કર્યું. રાયમલ તેને સારી રીતે ઓળખતો હોવાથી તેની સાથે વિશેષ વાતચિત નહિ કરતાં તેને રપટ જણાવી દીધું કે, હું તારા જેવા નાલાયક માણસની સાથે મારો સરલાને પરણાવવા નથી ઇચ્છતો રાયમલનાં વચનથી કૃષ્ણદાસને ઘણો ગુસ્સો ચઢ્યો, અને પછી ત્યાંથી જતાં જતાં તે બોલ્યો કે:-યાદ રાખજે રાયમલ ! કે આ અપમાનનો બદલો તને કેવી રીતે મળે છે. આમ કહી કૃષ્ણદાસ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. આ વાતને વળી પાછો ઘણો વખત નીકળી ગયો. એવામાં

નવાનગરથી સમાચાર આવ્યા કે ઠાકોર કૃષ્ણલાલ તેના મિત્ર કુન્જ-
વિહારી અને તેની પત્નીનું ખૂન કરી ગુમ થઇ ગયો. છે. આવા
સમાચાર સાંભળી રાયમલ મહારાજની સંમતિ લઇ ત્યાં ગયો. અને
તેનું ગામ ખાલસા કર્યું. નવાનગરમાં રાજા ચંદ્રશેખરે રામસિંહ
નામનો વહીવટદાર મૂક્યો, અને કૃષ્ણલાલની શોધમાં ઘણાં માણસો
રોકવામાં આવ્યાં, પણ તેનો પત્તો લાગ્યો નહિ.

બાદ એક દિવસે સમય સાધી રાયમલે પોતાના હૃદયની વાત
મહારાજ ચંદ્રશેખરને જાહેર કરી. રાજાએ ધણાજ આનંદથી પોતાના
મિત્રની માગણી સ્વિકારી. લમની ધામધુમ થવા લાગી. સરોજ અને
સરલાના હૃદયમાં પણ આનંદ પ્રવાહ વહેવા લાગ્યો, લમનું મૂહૂર્ત
પંદર દિવસ પછી આવતા એક શુભ દિવસે લેવાયું. તે પહેલાં સર-
લાને લઇ માતા ભદ્રકાળીનાં શંને બાધા મૂકવા જવાને પ્રધાન કુટુંબ
તૈયાર થયું. કારણ કે રાયમલના કુળમાં એવો ધારો હતો કે, માતા
ભદ્રકાળીનાં દર્શન પછીજ કન્યાનું લગ્ન કરવામાં આવતું. દેવીનું
સ્થાનક રત્નનગરથી વીસ કોસ પર એક પહાડી સ્થાનમાં આવેલું
હતું. બીજા દિવસના પ્રાતઃકાળે પ્રધાન કુટુંબને પ્રયાણ કરવાનું હતું.
તેથી આજે સરલા સરાજકુમારને મળવા આવી હતી. અને પછી
અન્ને જણા ઉપવનમાં ફરવા ગયાં હતા.

આ વારતાનો અધુરો ભાગ દગાબાજ દુશ્મનમાં વાંચી લેવા
કૃપા કરવી.

ત્રણસો છાસઠ પાનાનુ દળદાર પુસ્તક. (સચીત્ર)

❀ અસલ જાદુકળા સંગ્રહ. ❀

આ અમતકારી પુસ્તકમાં મંત્ર સાધવાની રીત વનસ્પતિ સાધન. ડાકીણી, શાકીણી, ભુતાદીક કાઢવાના મંત્ર, મુંઠ વાળવાનો મંત્ર; સાપના ઝેર વીગેરના મંત્ર, વશીકરણ મંત્ર, વનદેવતા વીર, આગીઓ, વૈતાળ, છાયા પુરુષ યક્ષણી, વીગેરે ઘણી જાતના જાદુઈ ખેલો ઉપરાંત, શીવલીંગ પુજવાના લાલ, જમીનમાં દાટેલું ધન જોવા તથા પાણી જોવાની રીત, મુઠીમાંની વસ્તુ કહેવાની રીત, સાપનો મોહરો બનાવવાની રીત, વીંછી ઉતારનાર જાદુઈ જડીબુટી બનાવવાની રીત વીગેરે ઘણી બાબતો આપવામાં આવી છે. કીંમત રૂ. ૧-૮-૦ પોસ્ટેજ માફ.

મળવાનું ઠેકાણું—

બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ.

ઠ. રીચીરોડ—અમદાવાદ.

મોક્ષ માર્ગ.

બ્રહ્મસુખ-મોક્ષમાર્ગ સંપાદન કરવા માટે સર્વ સાધનોમાં ભક્તિજ શ્રદ્ધ છે, વળી અપેક્ષાનુભુતિમાં કહ્યું છે કે-પોતાના વર્ણાશ્રમના ધર્મ વડે ને પ્રભુની ભક્તી વડે પુરૂષને વૈરાગ્યાદિ સાધનો પ્રાપ્ત થાય છે, પછી તે મોક્ષનો અધિકારી થઈને મોક્ષ પામે છે. તાત્પર્ય એ છે કે મોક્ષનું સુખ મેળવવા માટે “સ્વધર્મનું” પાલન, સતસંગ અને ઇશ્વર ભજન એજ મુખ્ય સાધનો છે સર્વને વાંચીને સમજવું સુગમ થઈ પડે તેને માટે દાખલા દ્રષ્ટાંતો આપીને સરળ કરવા તરફ વધુ લક્ષ અપાયું છે. એ પુસ્તકના પ્રથમ ભાગમાં મહા સતી સાવિત્રનું ચરિત્ર છે અને બીજા ભાગમાં ભક્તી તથા ઉપદેશના તેમજ પ્રાર્થનાના પદભજનો છે આ બંને ભાગ ભેગા હોવા છતાં ક્રીંમત રૂ. ૨) પોસ્ટેજ માફ.

બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ.

કે. રીચીરોડ—અમદાવાદ.

ઘેદ બેઠાં વગર માસ્તરે અને થોડી મહેનતે
ઇંગ્રેજી શીખવું હોય તો

એ ગાઇડ ટુ ઇંગ્લિશ ટીચર

ભાગ ૧-૨ જરૂર ખરીદા

હાલમાં વધતી જતી મોંઘવારીને લીધે ઘણા માણસોને ઇંગ્રેજી ભણવાની મરજી હોય છે, છતાં ભણી શકતા નથી, તેના મધ્યમ સ્થિતીના માણસો સારૂ ઘણી મહેનતે એ ગાઇડ ટુ ઇંગ્લિશ ટીચર તૈયાર કરાવેલ છે. આ ચોપડીની મદદથી ઘણા લોકો પોતાની નવરાશના વખતે ઘર આગળ પોતાની મેળે ઇંગ્રેજી શીખી શકે છે. આ ચોપડીથી મદદથી તાર, કાગળ, અરજીઓ વગેરે લખતાં વાંચતાં ઘણી સહેલાઇથી આવડી શકે છે. બીજાઓની માફક બુદ્ધા બુદ્ધા ભાગો ન કરતાં એકજ પુસ્તકમાં બે ભાગો લેગા સમાવેલા છે. છતાં કી. રૂ. ૧૫ પોસ્ટેજ માફ.

મળવાનું ઠેકાણું—

બુકસેલર સાકરલાલ બુજાખીદાસ

ડે. રીચીરોડ—અમદાવાદ.

શ્રી પુરુષોત્તમ સાથે સલાહકાર

❁ અસલી સચિત્ર કોકશાસ્ત્ર. ❁

અનેક સંસ્કૃત, હિંદી, ઇંગ્લેજ તેમજ બુદ્ધી બુદ્ધી ભાષાઓમાં લખાએલા કોકશાસ્ત્ર સંબંધીના ગ્રંથો ઉપરથી તૈયાર કરાવેલું એકજ પુસ્તક છે. શ્રી પુરુષોત્તમ લેહ, લગ્નની જરૂરીઆત, પ્રસન્નચર્યનો મહિમા, વીર્યનો અદ્ભૂત લેહ, સંયોગવિધિ, ગર્ભાધાન વગેરે વિષયોની સંપૂર્ણ માહિતી આપવામાં આવી છે. આ ઉપરાંત શ્રી પુરુષોત્તમ થતા અનેક ગુપ્ત રોગો, અને તેના ઘરગથ્થુ ઉપાયો પણ આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવેલ છે. સંસારમાં સ્વર્ગનું સુખ ભોગવવું હોય, જ્ઞાનગી દર્દોથી પીડાઈને દાકતરો અને હકીમોને રૂપીઆ ખવડાવી થાક્યા હોય તો અને દર્દોથી સાજા થવા માગતા હોય તો કોકશાસ્ત્ર જરૂર મંગાવો. ક્રી. ૧-૮-૦

મળવાનું ઠેકાણું—

બુકસેલર સાકરજ્ઞાન બુલાખીદાસ.

૬. રીચીરોડ—અમદાવાદ.

ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપનાર
અકબર અને ખીરખલ.

ભાગ ૧ થી ૨૪ સુધી

આ વાર્તામાં સુબોધનો સાગર હાસ્યરસનો હોજ
ગમ્મતની શુદ્ધામદાની, વાર્તાવિનોદનું વિલાસ સ્થાન,
વાંચનકળા, પ્રાપ્ત કરવાનું વાચનગૃહ અને શિક્ષા સં-
પાદન કરાવનાર શિક્ષક રૂપ વાર્તાઓનો ખંડાર છે.
જેમાંથી દરેક વાર્તાના શોખીલાઓને આનંદ, રસિક-
જનોને રસિકતા પ્રેમીજનોને પ્રેમાનંદ, ઉદારજનોને
આહલાદ, સમજુ જનોને શાંતિ, અને ગમ્મત લોકોને
વખતો વખત ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપનાર છે. જેનું
સહેલી અને સરલ ભાષામાં રસિક લેખકની હાથથી
અલંકારીક લખાણ કરાવી વિશેષ લોક ન રાખતાં
માત્ર વાંચન વધારવાના હેતુથી, એ વાર્તાઓના ચો-
વીસ ભાગ પ્રકટ કરવામાં આવ્યા છે પાના. ૩૩૬
ઉંચા કાગળો પાકું પુઠું છતાં કી. ૨-૦-૦

મળવાનું ઠેકાણું:-

બુકસેલર સાકરલાલ બુલાખીદાસ

ટે. રીયારોડ—અમદાવાદ.

વિવિધ જ્ઞાન પ્રકાશ.

હે મનુષ્યો શાસ્ત્ર અનંત છે તેનો પાર તમારાથી નહિ પામી શકાય. અનેક ભાષાઓ મનુષ્ય તેમજ પશુ પ્રાણીઓની છે. તે સર્વ ભાષાનું જ્ઞાન મેળવવા જેટલી તમારામાં શક્તી ક્યાં છે. તમારું આયુષ્ય તો ઝાકળના બિંદુ જેવું અદ્ય છે અને તેમાંએ વિધ્નોનો તો પાર જ નથી માટે હે મનુષ્ય હંસ જેમ દુધ ગ્રહણ કરીને અસારને છોડી દે. આ વિવિધ જ્ઞાન પ્રકાશમાં મનુષ્યોને જાણવા જોગ વિષયો જ આપેલા છે અને તેમાં તો એવા અનુગમ રસ રેડેલા છે. કે મનુષ્ય બેચાર પાનાં વાંચે એટલે તેને આખો ગ્રંથ વિના શાન્તિ વળેજ નહિ. ભાષા સરળ સર્વને સમજાય તેવી છે ને તેની રચના ઘણીજ સુંદર છે છતાં કીમત માત્ર રૂ. ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ માફ.

મળવાનું ઠેકાણું:—

બુકસેનર સાકરલાલ બુલાખીદાસ

ડે. રીચીરોડ—અમદાવાદ.

સ્ત્રી પુરૂષોનો સાચો સલાહકાર.

યુવાન દંપતીઓને સંસાર લીલાનું રહસ્ય

સમજાવનાર,

અસલી સચિત્ર કોકશાસ્ત્ર.

અનેક સંસ્કૃત હિંદી, ઇંગ્લિશ તેમજ જુદી જુદી ભાષાઓમાં લખાયેલા કોકશાસ્ત્ર સંબંધીના ગ્રંથો ઉપરથી તૈયાર કરાવેલું આ ગુજરાતી પુસ્તક અનુપમ અને અદ્વિતીય છે. સ્ત્રી પુરૂષના બેદ, લક્ષની આવશ્યકતા, પ્રત્યયર્થનો મર્દિમા, વીર્યનો અદ્ભુત બેદ સંયોગ વિધિ ગર્ભાધાન વગેરે સાંસારિક વિષયોના માર્ગદર્શક ત્રિવેચન ઉપરાંત, સ્ત્રી પુરૂષોને થતાં અનેક રોગો તેના લક્ષણ, તથા ધરગથ્યુ દેશી તથા વિલાયતી ઔષધોનું વર્ણન વગેરેથી આ પુસ્તક હરેક કુટુંબમાં રાખવા લાયક તૈયાર કરાવ્યું છે. સંસારમાં સ્વર્ગનું સુખ અનુભવવું હોય, દીર્ઘાયુષ્ય પ્રાપ્ત કરી નિરોગી જીવન ગુજારવું હોય, ચેપી અને હકીકત દર્દોનો ભોગ થઈ પડી ટોકટરો અને હકીમોને સેકંડા ફીયા ખવડાવી નિરાશ થયા હોય, તથા એવા દર્દોથી સાજા થવા ઇચ્છતા હો તો આ ગ્રંથ જરૂર મંગાવો. ઉપયોગી વિષય જ્ઞાન સુચક સુંદર ચિત્રાઓ આ પુસ્તકની ખાસ સોલા છે, મુલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૮-૦

સાકરલાલ બુલાખીદાસ બુકસેલર.

ખાલા હનુમાન પાસે રીચીરોડ—અમદાવાદ.

